

**Univerzita Karlova v Praze**

**Filozofická fakulta**

**Ústav bohemistických studií**

## **Bakalářská práce**

**Tsvetelina Stoyanova**

**Malý český člověk v dílech Karla Poláčka**

**(A little Czech Man in the Work by Karel Poláček)**

**Praha - 2012**

**Vedoucí práce: PhDr. Jitka Kramářová**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V \_\_\_\_\_ dne \_\_\_\_\_

Tsvetelina Stoyanova

## **Poděkování**

Zde bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Jitce Kramářové za její velice vstřícný přístup, za rady, vedení a připomínky, které mi poskytla při zpracování této práce.

**Anotace:** Cílem této bakalářské práce je analyzovat umělecké zobrazení „malého českého člověka“ v dílech Karla Poláčka. Práce je rozdělena do pěti hlavních částí. V první kapitole se zaměřuji na osobnost Karla Poláčka a na základní rysy jeho díla v kontextu jeho doby. V druhé kapitole se zabývám otázkou, jak se „malý český hrdina“ chová v dílech současníků Karla Poláčka. Třetí kapitola je věnována humoru v Poláčkově tvorbě a jeho začlenění do české humoristické literatury. Čtvrtá kapitola zkoumá Poláčkovu dílo jako literaturu humoristickou, satirickou, literaturu se židovskou tematikou, zábavnou a věnující se maloměstskému životu. Uvádí základní charakteristiky díla a hlavních postav na základě citací z autorových knih. Poslední, neboli pátá část obrací pozornost na stárnutí jazyka a textu v dílech Karla Poláčka. Cílem zkoumání autorovy tvůrčí činnosti v této části je ukázat nadčasovou platnost jeho literárních postav. Dále se věnuji otázce, současného vnímání Poláčkových textů. V závěru bakalářské práce stručně shrnuji dílčí témata, poznatků a zkušenosti, které jsem v průběhu jejího zpracování získala.

**Abstract:** The purpose of this thesis was to analyze the artistic depiction of „little” Czech Man in the work of Karel Poláček. The thesis is separated into five chapters. The first chapter focuses on the life and personality of Karel Poláček and states the basic feature of his works. In the second chapter I examine the question how the „little” Czech hero behaves in the Karel Poláček’s contemporaries works. The third chapter emphasize on the humor of Karel Poláček and his involvement in Czech humoristic literature. The fourth chapter examines the works of Poláček as literature humoristic, satirical, literature with Jewish themes, humorous and devoted to country life. This part presents the basic characteristics of the work and the main characters, supported by quotations from the book. The last one, fifth chapter turns attention to the aging of language and text in the works of Karel Poláček. The goal of this analysis is to demonstrate the timelessness of the author’s literary characters. Further, I devote to the question „how the text speaks to us today”. At the conclusion I briefly summarize subtopics, knowledge and experience I gained during my research.

## **Obsah**

Úvod.....	6
Osobnost Karla Poláčka a základní rysy jeho díla v kontextu jeho doby .....	7
„Malý“ hrdina v dílech současníků Karla Poláčka .....	17
Poláčkův humor a jeho začlenění do české humoristické literatury .....	22
Poláčkovo dílo jako literatura humoristická, satirická, literatura se židovskou tematikou, zábavná a věnující se maloměstskému životu .....	26
Nadčasové a nestárnoucí dílo Karla Poláčka .....	42
Závěr .....	44
SEZNAM LITERATURY .....	46

## Úvod

Třicátá léta 20. století jsou velmi plodným obdobím tvorby autorů jak mladší, tak i starší generace. Své náměty čerpají z tvrdé válečné reality, pocházejí z různých prostředí, řadí se k odlišným politickým i uměleckým směrům a proudům.

Karel Poláček patří k demokratickému proudu mladých autorů. Autora můžeme zařadit mezi nejvýznamnější české spisovatele 1. poloviny 20. století. Čtenáři ho znají především jako prozaika, i když jeho dílo bylo velice mnohotvárné. Těšil se velkému úspěchu svých humoristických a satirických próz, ale významná byla i jeho tvorba publicistická, fejetonistická, scénaristická a dětská.

V období 30. let byla tematika maloměšťáctví a maloměsta v próze velmi populární. Tato tematika je známá především z tvorby Karla Poláčka, kde se stala předobrazem převážně jeho satirických románů. Karel Poláček se snažil s humorem zobrazit „malého člověka“ a lidskou malost v každodenním životě. Motiv maloměstského prostředí je možné nalézt i v románových žánrech jiných autorů tohoto období. Někteří z nich patří v románové tvorbě tohoto typu k velikánům.

V této práci bych se chtěla věnovat zobrazení tragikomedie maloměstského života v dílech Karla Poláčka a jeho snaze pravdivě zobrazit „malého člověka“ v obyčejném životě s typickým laskavým humorem. Vedle Poláčka, který tomuto námětu věnoval značné množství svých děl bych chtěla soustředit pozornost i k jeho současníkům, kteří chápali po svém tematiku „malého člověka“, vycházející zvláště z tematiky maloměsta.

Cílem této práce je také pojednat o humoristickém aspektu díla Karla Poláčka a o jeho začlenění do české humoristické literatury. Pokusím se charakterizovat Poláčkovu dílo na základě ukávek z děl a stručného popisu děje v jednotlivých dílech. Soustředím se na to, jakým způsobem jsou vykresleny charaktery postav, jejich myšlenky a pocity v rámci jejich uzavřeného společenství.

Tvorba Karla Poláčka je velmi bohatá a mnohotvárná. Je autorem mnoha známých románů a povídek. V závěru práce bych ráda zdůraznila důležitost a nadčasový význam díla. Karel Poláček zábavnou a vtipnou formou poukazuje na špatné lidské vlastnosti, se kterými se denně setkáváme.

## Osobnost Karla Poláčka a základní rysy jeho díla v kontextu jeho doby

Karel Poláček se narodil 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou. Jeho otec byl židovský obchodník se smíšeným zbožím (to znamenalo, že v obchodě se prodávaly nejenom potraviny, ale i věci pro denní potřebu, nebo jak o tom vyprávěl Karel Poláček: „*hrací karty, líh k pálení, veškeré potřeby k vaření, koření, mouka, cukr, káva, zde se mandluje prádlo, veškerá tu - i cizozemská vína*“<sup>1</sup>). V době, když mu bylo sedm let, matka Karla Poláčka zemřela, ale jeho otec Jindřich se znovu oženil. Z obou manželství měl šest synů a jednu dceru: Arnošt, Kamil, Jakub, Ludvík, Zdeněk, Milan a Berta (Karel byl v pořadí čtvrtý). Rychnov nad Kněžnou byl ideálním místem pro dětské hry, rvačky a výpravy (což dokládá Poláčkova poslední knížka BYLO NÁS PĚT), ale zároveň i sídlem maloměstského stereotypu, nudy a neproměnnosti.

Tento obraz pomohl Karlu Poláčkovi poznat zblízka maloměstské a židovské prostředí a také způsob myšlení tamních obyvatel, kteří osídlili svět jeho povídek a románů jako literární postavy a figurky.

V době, když Poláček začal studovat na místním gymnáziu, nastaly pro něho špatné časy. Konec konců vše dopadlo tak, že v páté třídě propadl a byl otcem poslán do Prahy, aby pokračoval ve studiu na gymnáziu v Truhlářské ulici. Karel Poláček žil v Praze od 15 let, kde dokončoval studium na gymnáziu. Jeho prospěch se výrazně zlepšil, a tak v roce 1912 úspěšně složil zkoušku dospělosti - maturitu. Jeho první literární pokusy pocházejí z gymnaziální doby:

*„Ve škole mezi vyučováním jsem psal se svým sousedem v lavici, zesnulým básníkem Linhartem, exotický, napínavý a dobrodružný román pod názvem Old Sleemeysh aneb Krčma v pralese. Román se počal v kvintě a každého roku vyšel jeden díl. O přestávce jsme dávali kolegům za mírný poplatek přečíst, co jsme za hodinu napsali. Získané peníze jsme prohýřili u školníka v párcích a v rohlících.“*<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Slabý, Z.: Povídaní o Edudantovi a Francimorovi, ale hlavně o Karlu Poláčkovi, ISBN 80-00-01180-8, Vydavatelství Albatros, Praha 2003, s. 141

<sup>2</sup> Slabý, Z.: Povídaní o Edudantovi a Francimorovi, ale hlavně o Karlu Poláčkovi, ISBN 80-00-01180-8, Vydavatelství Albatros, Praha 2003, s. 141

Po ukončení gymnázia Poláček pokračoval ve studiích na právnické fakultě. V Rychnově současně organizoval studentské loutkové divadlo, hrál v něm a řídil ho, zároveň psal a překládal hry. V Praze Poláček při studiu zároveň hledal práci, avšak pokaždé když nějakou našel, byl z ní velmi brzo propuštěn. Zanedlouho válka zasáhla do jeho života, stejně tak jako do života mnoha jeho vrstevníků. Zpočátku první světové války Poláček nastoupil do armády a studoval důstojnickou školu, nikdy ale nezískal vyšší hodnost.

*„Třikrát jsem byl na ruské frontě, jednou jsem válčil v Tyrolích a ke konci války jsem vypadl do Srbska. V ruském zajetí jsem byl půl hodiny a byl jsem z něho vysvobozen bodákovým protiútokem. V srbském zajetí jsem byl dva měsíce. Tam jsem pracoval s četou zajatých Bulharů, Turků a Albánců na stavbě pobořeného mostu. Pak jsem byl zaměstnán ve mlýně gazdy Radvanoviče v Kraljevu.“<sup>3</sup>*

Tehdy se prý jednalo o dobrovolné zajetí, kde Poláček strávil dobu až do konce války. Poláček skutečně nerozuměl, proč by měl umřít pro císaře a jeho rodinu.

Po válce se Poláček vrátil do civilu a udělal několik rozhodnutí: vystoupil z židovské církve, nastoupil do zaměstnání v Československé vývozní a dovozní komisi a oženil se s Adélou Herrmannovou, svojí studentskou známostí. Stále víc a víc ho přitahovalo psaní, a to především pro noviny a humoristické časopisy jako byly v té době *Štika venkova* a *Nebojsa*, jehož redaktorem byl Josef Čapek. V roce 1920 vydal Poláček pod pseudonymem Kočkodan povídku *Kolotoč*, v níž popsal nesmyslnou byrokracii instituce, která byla velmi podobná jeho úřadu. Povídka byla zařazena do Poláčkovy první knížky **POVÍDKY PANA KOČKODANA** (1922).

Karel Poláček se chtěl věnovat novinářině na plný úvazek, z tohoto důvodu odešel z dosavadního zaměstnání, kde se dokázal jako svědomitý úředník a nastoupil do redakce *Lidových novin*. Přispíval do novin jako autor sloupků, fejetonista a také jako soudní zpravodaj. Do redakce novin ho přivedli bratři Čapkové, Josef a Karel, s nimiž jej pak spojovalo doživotní přátelství. Čapkové si vážili jeho osobitý styl s působivým humorem.

---

<sup>3</sup> Tamtéž, s. 142

V druhé polovině 20. let působil jako redaktor *Tribuny* a od roku 1928 pracoval v listech vydavatelství *Melantrich* především v *Českém slově* jako sloupkař a soudničkář. V letech 1927 - 1930 redigoval humoristický časopis *Dobry den*. Karel Poláček si získal jméno nejenom jako talentovaný novinář, ale navíc jako redaktor a spisovatel, jehož romány si čtenáři oblíbili jak pro jejich humorný tón, tak pro pozorovatelskou bystrozrakost a věrohodné vykreslení postav.

Poláček často sledoval prostředí určitých profesí nebo zájmových skupin, jako je patrné například v *LEHKÉ DÍVCE A REPORTÉRU* (1926), kde popisuje svět žurnalistů. Tato humoristická próza měla slabou kritickou reakci a očividně ani nevyvolala větší čtenářský zájem. Toto dílo jaksi zůstalo pod úrovní Poláčkovy dovednosti a uměleckých schopností. Humoristická novela podrobně zobrazuje práci na přípravě novin a v tomto kontextu popisuje komické snažení dvou novinářů, aby se náhodou nepřepřacovali. Většinu svého času tráví u kulečníku, kde se setkají s dívkou a s překvapením sledují její společenský růst. V Poláčkově knížce nacházíme jedinečné humoristické postavy. Jeho reportér Hirsh je z rodu hloupých Honzů, kteří dosahují směšných efektů tím, že konfrontují svou představu světa se skutečností.

Dvacátá léta jsou v Poláčkově tvůrčím vývoji obdobím drobné novinářské prózy. Teprve na konci desetiletí tuto fázi nahrazuje etapa „románová“, zahájena oblíbeným humoristickým románem *DŮM NA PŘEDMĚSTÍ* (1928). Poláčkův první román je obrazem poválečného maloměšťáctví. Je to příběh majitele předměstského domu a jeho nájemníků. Dílo líčí postavu nadstrážníka Faktora, bezvýznamného tyрана, toužícího po majetku a moci. Je to strašlivý obraz malosti, nechybí zde ani sarkasmus a hořká kritičnost.

Následoval humoristický román *HRÁČI* (1931) s upřesňujícím podtitulem *Obrazy ze života*. Autor zprostředkovává čtenáři vzpomínky Jindřicha Kobosila, ale opravdovým hrdinou románu je mariáš. Román popisuje zvyky a obřady, vítězství i neúspěchy jeho vyznavačů. Poláček sám již v roce 1924 napsal:

*„Nepopiratelný je význam mariáše v lidské společnosti. Pro velikou většinu lidí je hra v karty jedinou příležitostí k intenzivnímu přemýšlení. Hra mariáš podporuje ducha společenského, dává příležitost řešení problémů národních i sociálních i náboženských.*

*Jakožto rozumný sport sílí svalstvo, mírně rozjařuje a dává zapomenutí na všechny trudy a útrapy života vezdejšího“.*<sup>4</sup>

V roce 1931 vyšel také Poláčkův slavný román MUŽI V OFFSIDU - svět fotbalových fandů, pro které je sport vášní. Autor nabízí humorným způsobem obraz několika obyčejných pražských obyvatel a přibližuje čtenáři jejich zajímavý způsob života. Osoba Eman Habáska mladšího je v tomto díle klíčovou. Kolem něj se totiž točí celý děj. Eman je nezkrotným divákem při fotbalových zápasech. Fandí Viktorii Žižkov. Při jednom takovém zápase se pohádá a nakonec dokonce popere s panem Načeradcem, který fandí Slávii. Vše se ale srovná, a když pan Načeradec zjistí, že Eman je bez práce, nabízí mu zaměstnání ve svém obchodě. Emanova reputace se tím velice zlepší. Časem se seznámí se slečnou Emilkou. S jejich vztahem však nesouhlasí Emilčin otec, pan Šefelín. To ale oba mladé moc nezajímá, a tak se po nějakém čase pan Šefelín dozví, že je jeho milá dcera v jiném stavu. Samozřejmě by Eman nejraději zastřelil, ale nakonec se vše zase urovná, protože Eman souhlasí s tím, že si Emilku vezme za manželku. A tak kniha končí šťastnou svatbou. Poláček, který sám fotbal příliš neobdivoval, v románu dokázal s úsměvnou nadsázkou vstoupit do světa klubových nadšenců a analyzovat jeho psychologické charakteristiky.

Román je působivým obrazem toho, jak si člověk s životem více či méně dovede poradit a najít si náhradní vzrušení.

V roce 1931 byl román zfilmován, poté se Poláčkova popularita výrazně zvýšila. Filmaři mu nejen poskytli další příležitosti (například *Načeradec, král kibiců* nebo *Dům na předměstí*), ale filmová společnost AB mu dokonce poskytla místo dramaturga a scenáristy. Výsledkem bylo to, že se jeho příjmy ztrojnásobily.

Rozsáhlá povídka z konce dvacátých let 20. století HEDVIKA A LUDVÍK (1931) zesměšňuje staré maloměstské rodinné tradice. Povídka je rozdělená do 16 kapitol, které jsou psány v tzv. ich - formě z pohledu Hedviky. Děj se odehrává v Čechách, v obci zvané V. Je to bláznivý příběh jedné rodiny, která se sňatky neustále rozrůstá o nové členy a současně se zmenšuje úmrtími a rozvody. Složitě a nakonec skoro nepřehledné vzájemné vztahy nevlastních sourozenců, rodičů a nevlastních dětí provokují neuvěřitelně komické situace s typickým poláčkovským humorem a nenapodobitelným stylem. Karel Poláček zde vylíčil

---

<sup>4</sup> Poláček, K.: *Knihy fejetonů*, ISBN 80-85844-91-5, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 2009, s. 85

s osobitým nadhledem příběh jedné rodiny, která byla nevídaná tím, že se v rolích matky i otce objevila celá řada lidí. Všechny matky i otcové zahynuli, poslední pár se ale zachránil odstěhováním se od dětí až do dalekého Buenos Aires. O všechny sourozence se po celou dobu starala Hedvika, která skoro po celý život plnila roli matky. Základní myšlenka knihy HEDVIKA A LUDVÍK spočívá v tom, že rodina musí zůstat vždycky pohromadě za každou cenu.

Další dílo Karla Poláčka byl psychologický román HLAVNÍ PŘELÍČENÍ (1932), který je charakteristický sarkasmem a ostrou kritičností. Román *Hlavní přelíčení* je první literární prací, jejímž psaní se Karel Poláček posunul do vážného stylu tzv. *vážné prózy*. Za námět pro svůj román si vybral skutečný soudní proces, vraždu služebné. Jedná se o příběh železničáře z pražské periferie 20. let 20. století, posedlého touhou po majetku. Vývoj jeho postavy prochází dvěma etapami: etapou podvodníka a později vraha. Autor sleduje osud a pád člověka, který byl zcela neschopný získat si majetek poctivě. V románu Poláček upozorňuje na životní prázdnotu a stereotypy, které vedou k vraždě.

Pohádková kniha EDUDANT A FRANCIMOR (1933) byla původně publikována v „časopise vzdělané ženy“ *Eva* a byla vydána knižně s obrázky Josefa Čapka roku 1933 v pražském nakladatelství Františka Borového. Kniha se odlišuje od ostatních tvoreb Karla Poláčka. Dílo můžeme přiřadit ke knihám pro děti, které byly vydány za první republiky, například k pohádkám Karla Čapka (jeho *Devatero pohádek* vyšlo roku 1932) nebo Josefa Čapka. Moderní pohádka EDUDANT A FRANCIMOR, plná fantastických dobrodružství a groteskních situací, byla určena pro dceru Karla Poláčka - Jiřinu. Kouzelnice madame Halabába měla dva syny - Edudant a Francimor. Starší a tlustší Edudant a hubený Francimor bydleli spokojeně spolu s matkou v chaloupce v hustém lese. Jednoho dne se oba chlapci rozhodli vydat na kouzelném koštěti se svými spolužáky na školní výlet. Nečekaně při návratu zabloudili a narazili na lupiče. Konec konců se jim podařilo utéct, ale na cestě domů se ještě dostanou do neobyčejných situací a prožijí neuvěřitelné příhody.

Kniha je plná fantastických příběhů a groteskních dobrodružství a je výborným čtením pro všechny děti i rodiče. Příběh, kterým se autor vrací do světa dětí, patří k české humoristické klasice.

Do Poláčkova literárního díla patří i dlouholetý boj proti frázi, její úplné odsouzení a zesměšnění. Jeho ŽURNALISTICKÝ SLOVNÍK (1934) například kritizuje ustálené slovní

formulky v novinách a v politice. Poláček totiž pochopil, že: „záliba ve frázích vzniká z neznalosti fakt, z nepřítomnosti myšlenky a nedostatku vlastního úsudku“<sup>5</sup>.

Fráze je dnes považována za synonymum pro klišé, za bezmyšlenkovitě opakovanou banalitou, která se už natolik opotřebovala, že ztratila svůj skutečný význam a záměr mluvčího.

Ironický obrázek ze života „malého českého člověka“ v bouřlivé době a hospodářské krizi můžeme nalézt v románu MICHELUP A MOTOCYKL (1935), příběh popisuje život židovského účetního, který veškeré své snahy věnuje prospěšným obchodům. Hlavní postava románu *Michelup a motocykl* vzbuzuje úsměv svou snahou o užitečné nákupy, na nichž ovšem pokaždé prodělá. S osobitým humorem autor líčí životní styl a přesvědčení typického maloměšťáka, člověka samolibého a posedlého sháněním nejrůznějších výhod. Obavy účetního Michelupa začnou se zdánlivě výhodnou koupí levného motocyklu, která ho však přivede do dluhů, rodinných sporů a konfliktů s policií. Šťastná havárie na konci příběhu uvede věci do starého pořádku. Satira se rozrůstá v satiricko - humoristický útok na zotročení člověka penězi a technikou. Román je opět příběhem měšťáckého pokusu o stoupaní na imaginárním žebříčku prestiže, ale zároveň i slepoty.

Vrcholem Poláčkovy tvorby je románový cyklus o podezřelém „hrdinství“ maloměšťáků v době první světové války: OKRESNÍ MĚSTO (1936), HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE (1936), PODZEMNÍ MĚSTO (1937) a VYPRODÁNO (1939). Romány zahrnují časový úsek od období těsně před první světovou válkou až do jejího konce. Tetralogie je kronikou osudů obyvatel malého města. Autor sleduje hrdiny těchto románů v zaostalé atmosféře venkovského městečka před vypuknutím války. Poláček doprovází své postavy na haličskou frontu, kde se ani ve válečném hluku nedovedou zbavit svých bezvýznamných slabostí, a nakonec předvádí válečné zázemí, hladovějící obyvatelstvo a válečné dezertéry. Reálnou předlohou románového okresního města byl Poláčkův rodný Rychnov nad Kněžnou. Celek byl původně zamýšlen jako pětisvazkový, ale z poslední knihy je známa jenom část. V březnu 1939 musel Poláček z rasových důvodů opustit *Lidové noviny* na dobu neurčitou. V té době žil se svou přítelkyní Dr. Dorou Vaňákovou a zároveň pracoval na pátém dílu cyklu.

---

<sup>5</sup> Poláček, K.: Žurnalistický slovník ISBN 80-85844-35-4, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1998, s. 471-472

OKRESNÍ MĚSTO (1936) je prvním dílem stejnojmenné románové tetralogie. Román uvádí čtenáře do prostředí okresního města s jeho typickými hrdiny, mezilidskými vztahy a společenským životem. Zpočátku je čtenář doprovázen žebrákem Chlebounem, který putuje ulicemi okresního města, žebrá a komentuje veškeré dění, jehož se stává svědkem. V první polovině románu se vypravěčova pozornost soustředí zvláště na obchodníka Štědrého, jeho ženu a tři syny - světáckého Kamila, nevýznamného Viktora a plachého Jaroslava. V románu se objevuje také řada dalších postav a postaviček: antisemitsky naladěný penzionovaný správce pošty Pecián, progresivní profesor místního gymnázia Pošusta či nejslavnější rodák města, světský poslanec Dr. Alois Fábera. První část románu obrací pozornost na individuální osudy jednotlivých postav, na rozdíl od toho se v druhé části vyprávění posouvá do všeobecnější polohy, popisuje události, které se týkají celého okresního města. Kniha končí v okamžiku, kdy se rozšíří zpráva o sarajevském atentátu na následníka rakouského trůnu mezi účastníky divadelního představení místního ochotnického spolku.

Román HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE (1936) je druhou částí Poláčkovy groteskní epeje z maloměstského života. Osudy hrdinů prvního dílu *Okresní město* tady pokračují od chvíle vypuknutí 1. světové války. Na frontu odcházejí postupně muži, starci i chlapi. Jejich zkušenosti z bojišť jsou otřesné. Změny ovšem nastaly také ve vnitrozemí, kde v okresním městě čas ztratil svůj neměnný a nevýrazný rytmus.

„Hrdinové“, kteří ve druhém dílu odešli do boje (*Hrdinové táhnou do boje*), se ve třetím dílu PODZEMNÍ MĚSTO (1937), v pauze mezi válčením na ruském bojišti, pustí do jakési reprodukce domácího prostředí a vybudují si vlastní podzemní město ve snaze začít žít společně v míru a v lásce. Vládne rušný obchod, vojáci zdobí stěny svých podzemních domů fotografiemi, vyprávějí o sobě a svých rodinách. Z klidu je vyrušují jenom absurdní rozkazy velitelů a hlídkování. Opět se setkáváme se známými postavami - Jaroslavem Štědrým, Maštalířem, Rabochem, správcem Wagenknechtem, s učitelem Králem, už poručíkem, velmi ambiciózním člověkem, který chce dosáhnout nejvyšších vojenských hodností. Máme možnost poznat i postavy úplně nové - jednoročáka Bureše, vojína Andrlíka, cukráře Trachtu, četaře Náhlovského a další.

Velmi dobře je zde vykreslena postava vojáka Habětína, bývalého zločince, v této chvíli však rakouského válečného hrdiny. Poláček tím způsobem zesměšňuje oficiální obsah pojmu

hrdinství. Habětín se volně pohybuje mezi vojáky, neplní příkazy a nebojí se nikoho. Nakonec ale zaslouženě skončí na popravišti.

Knihy nemá souvislou dějovou linii. Román spíše popisuje různé obrazy ze života vojáků v zákopech. Až do poloviny románu je hlavní postavou vojín Maštalíf. Tento hrdina má nesmírné obchodní nadání, které uplatňuje v podzemním městě. Pro své kamarády hledá jakýkoli druh zboží, výdělek následně schovává a posílá domů rodině. Maštalífův obchodní duch nezlomí ani časté a kruté tresty, které dostával od svých nadřízených. Při jednom z úkolů je raněn do ruky a leží bezbranně v nemocnici. Od té doby se o něm autor už nezmiňuje.

Máme možnost dozvědět se i o návštěvě vojáků v nevěstinci. Konec románu popisuje napětí a přestřelky na frontě. Vojáci plnící rozkazů odcházejí z podzemního města, nastupují do vlaků a odjíždějí.

Závěrečný díl cyklu o lidech z malého českého města VYPRODÁNO (1939) rozvíjí jejich další osudy v době 1. světové války. Děj se odehrává v městečku na italské frontě v poslední fázi války a ilustruje celý rozpad armády. Atmosféra marnosti se projevuje i v příběhu hlavního hrdiny Jaroslava Štědrého. Kniha končí s jeho smrtí na frontě.

V době, kdy Poláček už nesměl publikovat, vydal pod jménem malíře Vlastimila Rady humoristický román HOSTINEC U KAMENNÉHO STOLU (1941). Tento román vypráví příběh hostince *U kamenného stolu*. Román vypravuje o typických návštěvnících hostince v lázeňském letovisku. Veselý příběh záletné paní hostinské, jejích dvou synovců a hypochondrického rady se dvěma dcerami na vdávání není žádnou agresivní satirou. Umožňuje, aby čtenář zapomenul na vlastní starosti. S ironickou laskavostí zde autor odhaluje povrchnost a směšnost určitých charakterů a postojů, zakrývaných nadutostí, typickou pro českého maloměšťáka v období mezi dvěma světovými válkami.

V roce 1943 se Poláček stal zaměstnancem židovské náboženské organizace *Rada židovských starších*, jezdil po rodné zemi a pomáhal při soupisu židovských knihoven. Musel nosit na kabátě či saku žlutou šesticípou hvězdu a byl téměř vyloučen ze společnosti. Poláček tuto situaci zvládl velmi obtížně. Prakticky všechno včetně posezení v kavárně, zhlédnutí filmu v kině, nebo procházky v parku měl zakázáno. Nesměl nic vlastnit. Z deníku, který si v té době vedl, a z korespondence se dozvídáme, jak vzdoroval tomuto nelidskému

pronásledování. Mučivě se rozhodoval, zda má emigrovat nebo ne. Když se rozhodl, bylo už pozdě. Čekal ho transport do Terezína, kde se snažil ještě působit přednáškovou činností na půdách a ve sklepě kasáren. Zhruba po roce pobytu v Terezíně, dne 19. října 1944 byl Karel Poláček i se svou přítelkyní Dorou Vaňákovou převezen do koncentračního tábora v Osvětimi. Byl zřejmě uznán práce schopným, takže nebyl usmrcen okamžitě, ale byl poslán do vedlejšího tábora v Hindenburgu. Tábor byl 19. ledna 1945 evakuován a Karel Poláček spolu s ostatními zajatci se vydal na cestu smrti. V průběhu tohoto pochodu byl už nemocen a neschopen pohybu, zahynul nebo byl nacistickým doprovodem zavražděn. Byl to asi 21. ledna v Gleiwitzu, nynějších polských Gliwicích.

V té nepříznivé době pro národ Karel Poláček napsal jednu z nejoblíbenějších knížek pro děti nazvanou BYLO NÁS PĚT (posmrtně 1946), v níž se Poláček ve vzpomínkách vrací do světa svého dětství. Autor vylíčil v tomto románu střet konzervativního světa dospělých s dětskou snadností a magickou komikou. Příběh vypráví o dobrodružstvích pěti uličnických chlapců z malého českého městečka. Kniha je psána formou dětského deníku kupeckého synka Petra Bajzy. Rok na maloměstě viděn očima kluků připomíná všechny sezónní dospělé i dětské zábavy, životní styl i hierarchii obyvatel malého města za první republiky. Kouzelná knížka, napsaná v době okupace, byla autorovým posledním dílem. Velký ohlas měl tento román mezi čtenáři všech věkových kategorií. Kniha patří mezi poklady české literatury pro dětského čtenáře, nejen díky jazykovému mistrovství svého autora, ale především proto, že ještě po létech dokáže v nových a nových vydáních zaujmout děti i dospělé.

Především ve svých posledních prózách Poláček dokázal mistrovsky balancovat na okraji tragiky a individuálního humoru. Byl skvělým pozorovatelem života „malého českého člověka“ a zobrazení maloměstského života vytváří centrum jeho epiky.

*„Poláček byl příliš dítětem své doby, svého rodného prostředí a možná i svého okolí v době, kdy byl na vrcholu tvůrčích sil; proto pouze zaklepal na dveře tam, kam mohl vejít jako významná postava. Snad zde hrálo úlohu i úsilí nebýt podoben tomu, jenž předznamenal Poláčkův éru a jenž ho předcházela v oblibě a popularitě, Jaroslavu Haškovi. Poláček vystihl sám sebe a představu, jakou měl a posláním humoristova talentu, když napsal s odvoláním na Chestertona, že touží být ne kritikem, ale patriotem života. Nebýt kritikem se mu vždy nepodařilo, byl jím tím víc, čím víc lidské malosti shledával kolem sebe, nezůstával jím však*

*vždy a do všech důsledků, protože právě chtěl být patriotem života. Tužil, že tyto dva póly jsou nesmiřitelné.*<sup>6</sup>

V této kapitole jsem se věnovala osobnosti spisovatele Karla Poláčka a dále jsem se zaměřila na jeho život a vztahy s rodinou. Kromě toho jsem se soustředila i na chronologický vývoj tvorby autora v kontextu doby. Poláčkovu tvorbu ovlivnilo rodinné prostředí, atmosféra židovské střední vrstvy a maloměsto. Obracím pozornost na základní rysy Poláčkových prací a jeho začlenění do soudobé literatury jakožto nadčasového autora, který se vepsal do české literatury. Tématem jeho beletrického díla byly osudy všedních lidí na periferii velkoměsta či na maloměstě, a proto považuji za důležité zaměřit se na využití tohoto specifického typu literární postavy u současníků Karla Poláčka v následující kapitole.

---

<sup>6</sup> Kocourek, V.: Karel Poláček, proměny a hodnoty, Plamen 1967 č. 9

## **„Malý“ hrdina v dílech současníků Karla Poláčka**

Literatura na přelomu 19. a 20. století je doprovázena hospodářským růstem a společenským pohybem. Do uměleckého života vstupuje nová generace, ovlivněná moderními proudy. Do české literatury „lumírovská“ a symbolistní revolta přinesly nové prototypy z cizích literatur, především anglické, francouzské, ruské a skandinávské, v nichž se dosavadní hrdina české prózy transformuje. Do popředí vstupoval na jedné straně sedlák (na venkově se nejlépe zachovala česká jednoznačnost), na druhé straně maloměstský intelektuál (pocházející také z vesnice). Nepřítomnost aristokracie v české společnosti je předpokladem pro změny k „naturalismu“ a „realismu“ v nové literatuře. Otvírá se cesta k venkovskému i městskému sociálnímu románu, do moderní české literatury vstupuje tzv. „obyčejný“ nebo „malý“ člověk.

Pojem „lid“ je velmi nejasný a během desetiletí často měnil význam. Mohl tím být myšlen romantický, vesnický člověk nebo „proletář“ během ruské revoluce. Proto se raději přijímalo pojetí „lidu“ jako „drobného“, „obyčejného“ člověka měšť, úředníka, kvalifikovaného dělníka, ale také drobného vlastníka - živnostníka, obchodníka, řemeslníka.

Po první světové válce v Lidových novinách silně působil Masarykův vliv. Literárnímu proudu 20. a 30. let, v jehož středu působil Karel Čapek, od roku 1921 redaktor listů, a další osobnosti jako Ferdinand Peroutka, František Langer, Karel Poláček byli označováni jako „pragmatická generace“. Opírali se hlavně o americký filozofický směr *pragmatismus*. Pragmatisté tvrdili, že je tolik pravd, z kolika úhlů je možné se na věc nebo problém podívat. Pravda je to, co je pro člověka výhodné nebo prospěšné.

*„Ve věku demokracie nemáme býti za nic tak vděční jako za to, dovede-li v nás někdo vzkřísit víru v obyčejného člověka. Neboť demokracie - toť obyčejný člověk, a buď se demokracie vyrovná s obyčejným člověkem, nebo demokracie nebude.“<sup>7</sup>*

S vírou v demokracii těsně souvisela pozornost, kterou čapkovský proud věnoval obyčejným věcem života a nejvíce *obyčejnému člověku*. Podle názorů generace bratří Čapků tento člověk nebyl velkým hrdinou, byl prostý v řeči, chování i přesvědčení, představoval lidský průměr, z této jeho obyčejnosti ale vyzařovala lidskost.

---

<sup>7</sup> Lukavec, J.: Význam díla G. K. Chestertona pro myšlení Ferdinanda Peroutky, [http://dlib.lib.cas.cz/5599/1/lukavec6\\_2005.pdf](http://dlib.lib.cas.cz/5599/1/lukavec6_2005.pdf), s. 9

Karel Poláček byl spolu s bratry Čapkovými nepochybně nejvýznamnějším talentem ve skupině Lidových novin. Zatím co Karel Čapek ve svých POVÍDKÁCH Z JEDNÉ A DRUHÉ KAPSY (1929), OBYČEJNÉM ŽIVOTĚ (1934), PRVNÍ PARTĚ (1937) prezentuje lidové postavy spíše v duchu kolektivní solidárnosti, Poláček v této souvislosti objevuje osobitý odstín humoru hlavně ve svých středostavovských, často židovských hrdinech, nepříliš „hrdinských“, ale typově výrazných.

Karel Čapek je všeobecně oceňován jako jeden z nejlepších autorů sci-fi literatury a literatury vůbec. Na rozdíl od Karla Poláčka, jeho hlavním zájmem a cílem nebylo zobrazit geniálního vynálezce, velkého politika nebo velkého vojevůdce, ale „malého“ neboli prostého, obyčejného člověka s jeho každodenními starostmi a radostmi.

Slavná noetická trilogie Karla Čapka patří k vrcholům jeho umění. Tři prózy (HORDUBAL (1933), POVĚTROŇ (1934), OBYČEJNÝ ŽIVOT) byly původně vydané samostatně, mají ale společný základ. Máme možnost podívat se na skutečnost z různých úhlů, zachytit mnohovýznamnost a nalézt kritéria pro její poznání a srovnání. Tato „trilogie“ pojednává o samotě, erotice, smrti, pýše, pokoře, poezii, práci a nábožnosti. Svou trilogií založil Čapek typ moderní, filosofické prózy. Romány dosahují do lidského nitra. Život má mnoho tváří a výrazů. Člověk je vlastně souborem pestrých bytostí, z nichž jedna vždy vychází do popředí. Poutem, které váže tyto tři prózy, je pořád vracející se otázka, co je to pravda.

... *„Je to pravda: proč by se neměl napsat takový docela obyčejný život? Předně je to má soukromá věc; snad bych to nepotřeboval psát, kdybych to měl komu vypravovat.*

... *V mém životě se nestalo nic mimořádného a dramatického; mám-li nač vzpomínat, tedy jen na klidný, samozřejmý, skoro mechanický průběhu dnů a let až po konečný bod, který je přede mnou a který bude, doufám, stejně málo dramatický jako to ostatní...“<sup>8</sup>*

Karel Čapek za svoji náklonnost k uctívání „malého člověka“ byl často kritizován jako „abstraktní humanista“ a „pragmatika“.

*„Konstitutivním prvkem Čapkova myšlenkového postoje se stal humanismus. Čapek vychází z ideje plurality lidské osobnosti a z toho, že člověk je základním měřítkem všech*

---

<sup>8</sup> Čapek, K.: Obyčejný život, [http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/54/obycejny\\_zivot.pdf](http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/54/obycejny_zivot.pdf), s. 8

*hodnot, věcí, jevů a procesů. Čapkův „člověk“ je aktivní subjekt, čínorodá bytost, spolupracující s ostatními lidmi, charakterizuje ho nikoli titanismus a radikalismus, ale drobná každodenní práce. Důraz klade na vztahy mezi lidmi postavené na soucitu, lásce, důvěře, naděje a pospolitost.“<sup>9</sup>*

Karel Poláček a Karel Čapek chápali tematiku „malého člověka“ každý různým způsobem. Čapek se spíše obrací k tvořivosti jako k záruce lidskosti v rozkolísaném světě. Na druhé straně sedí Poláček, který v tom naopak pozoruje bezduchost a nebezpečí ústupnosti. Jeho nostalgie a skepse, smíšená s ironií nachází často inspiraci v ruské literatuře:

*... „Vzpomněl jsem si na Dostojevského vyhnance na Sibíři, kteří schválně spáší nějaký zločin, ačkoliv vědí, že je čeká katogra. Ale dají se hlavu oholiti do půlky a jdou do strašlivých uhelných dolů na ostrov Sachalin s myšlenkou, jež jim poskytuje nepochopitelnou úlevu, že si změnili osud...“<sup>10</sup>*

Oba spisovatelé jako novináři zabývající se především s tematikou maloměsta vycházejí ze žurnalistického žánru. Čapek se snažil o harmonii, Poláček se naopak nebránil zvláštnosti, tragikomice a grotesce. Karel Čapek byl k maloměšťákovu lákán svou sentimentální filozofií lidskosti, dívající se na život hmyzu z ptáčích perspektivy. Poláček byl naopak s maloměšťákem těsně spjat.

Se jménem Karla Čapka a Karla Poláčka je propojován vznik „fejetonního“ románu dvacátých let. Karel Čapek vybuodoval na tomto novinářském žánru svůj první fantastický román, kde se věnoval hlavním otázkám spojeným s poválečným rozvojem a lidskou budoucností. Poláčkovy romány se přibližují více k předměstským románům, kde můžeme nalézt jeho charakteristické figurky, které autor v mládí pozoroval kolem sebe.

Poláček zabírá individuální místo v tvorbě, která se zabývá první světovou válkou. Nevytváří její typický obraz jako Vladislav Vančura, neironizuje ji jako Jaroslav Hašek, ani nepopisuje boje legií jako Josef Kopta nebo František Langer. Jeho „hrdinové“ zůstávají většinou v pozadí, také i ti, kteří jsou ze spokojeně osídleného prostředí odtrženi a žijí podle

---

<sup>9</sup> Kuklík, J., Hasil, J.: Výbor z textů k dějinám českého myšlení ISBN 80-246-0042-0, Univerzita Karlova v Praze-Nakladatelství Karolinum, Praha 2000, s. 196

<sup>10</sup> Poláček, K.: Lehká dívka a reportér ISBN 80-85844-04-4, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994, s. 167

svých starých zvyků. Poláček zachycuje největší obraz českého maloměšťáctví v období kolem 1. světové války.

Tragickou malostí svých figurek se Karel Poláček přibližuje k Ignátu Herrmannovi, zvláště k jeho románu *U SNĚDENÉHO KRÁMU* (1890). Román pochází z pražského živnostenského prostředí a popisuje osud zoufalého obchodníka Martina Žemly. Ignát Herrmann byl novinář a humoristický spisovatel proslulý svými fejetony, povídkami a romány z pražského prostředí. Mnohokrát zobrazoval český „národní typ“ jako prototyp člověka bodrého, laskavého, zároveň ne velmi inteligentního a bojovného. Herrmann idylizuje „malého člověka“, zatímco Poláček ho vnímá realisticky a někdy i skepticky. Herrmann často používá sarkasmus k českému měšťákovi, ale většinou byl k němu laskavý, chápavý a soucitný.

Jestliže srovnáme téma maloměsta a jeho obyvatel v literatuře Poláčkových současníků, zjistíme, že Vančurův pekař Marhoul (*PEKAŘ JAN MARHOUL*, 1924) si svou individualitu podivuhodně zachoval. Vančura se nezajímal o maloměšťáka jako o člověka z lidu a člověka bez osobnosti. Hranice komiky Poláčka a Vančury není tak samozřejmá. Komika v dílech Karla Poláčka se vyčerpává sociálním vývojem středního stavu, Vančura naopak zůstává básníkem komiky všeobecně lidské. Zatímco Vančura líčí zájem o majetek v prostředí statkářů (*KONEC STARÝCH ČASU*), Karlu Poláčkovi stačí strážník - majitel vilky nebo židovský účetní - majitel motocyklu.

Konkrétní popis zvyků Poláčkových židovských obchodníků na českém maloměstě doplňuje v psychologických románech o maloměstě Egon Hostovský. Oba v tradici českožidovské literatury vybudovali poprvé opravdové pouto s českou literární tradicí. Egon Hostovský poukazuje na symboliku židovského poutníka v moderním velkoměstě, ve válečné i v poválečné emigraci.

V 60. letech 20. století se stal Poláčkovým pokračovatelem Vladimír Páral. I on ještě podrobněji zachycuje opakující se životní aktivity a jejich stereotypnost. Na druhou stranu navazoval na Poláčka i Josef Škvorecký, inspiroval se popisováním maloměstského světa, směšnou a nebezpečnou frází.

*„Co mají tamti, co neměl on? Jedinou věc: píší velkými jazyky velkého světa, jež nežijí jen ve stavu mateřskosti, ale kterými mluví a čte a které láme celé kulturní lidstvo. A*

*přitom oni... neovládají své velké jazyky vůbec tak, jak to svoje provinční nářečí střední Evropy, nazvané čeština, ovládal repetent rychnovského gymnasia: jazyk Shakespearův se v jejich uspěchaném úsilí mění v skřípající mechanismus lingvistických a myšlenkových klišé, kdežto u něho se lingvistická a myšlenková klišé jazyka pana Kondelíka mění ve filosofickou výpověď hodnou Shakespeara.*<sup>11</sup>

Cílem této kapitoly bylo seznámit se a porovnat tematiku „malého českého člověka“ v dílech vybraných současníků Karla Poláčka. Pokusila jsem se vylíčit, jak každý z nich chápal a znázorňoval tohoto hrdinu ve svých pracích.

Hlavním zájmem a cílem v dílech některých Poláčkových současníků (například Karla Čapka) bylo na jedné straně zobrazit „malého člověka“ v každodenním životě s jeho starostmi a radostmi jako člověka nepříliš inteligentního a bojovného a na druhé straně naopak ukázat měšťákovu vnitřní prázdnotu a beznadějnou omezenost.

Došla jsem k závěru, že ve srovnání se svými současníky Karel Poláček často své hrdiny vnímal realisticky, někdy taky skepticky, psal ale úsměvně a humoristicky o malosti českého člověka.

Ve svých prózách se postupně dostal k satirickým a sarkastickým výpadům proti zlu a maloměšťáctví. Poláček ve svém uměleckém vývoji dokázal mistrovsky odporovat a parodovat hloupost a vnitřní prázdnotu.

---

<sup>11</sup> Hájková, A.: Knížka o Karlu Poláčkovi; (Josef Škvorecký: Relativnost světovosti; K oslavám 75. výročí narození Karla Poláčka, 1970) ISBN 80-200-0739-3, Academia Praha 1999

## Poláčekův humor a jeho začlenění do české humoristické literatury

Jaký byl charakter Poláčkova humoru? Poláčekův humor nebyla jenom zábava a dobrá pohoda. Poláček používal ironie i sarkasmu a přitom se vysmíval nafoukanosti, patosu a vlastní důležitosti. Na druhé straně pak Poláčekův humor dosahuje do nostalgie a stesku, do grotesky a sarkasmu černého humoru.

Poláček se živil novinářinou, kterou skvěle zvládal jako soudničkář. Stejně jako na Karla Čapka, tak i na Karla Poláčka měla novinářská práce pozitivní vliv, zejména pokud se jednalo o živý, přirozený jazyk. Oba spisovatelé měli nadání vést živý dialog. V pražské redakci *Lidových novin* si Karel Poláček vylepšil svou pozici na žebříčku oblíbeného soudničkáře. Do české humoristické literatury vstoupil se svými fejetony, sloupky a povídkami. Jeho prvotina POVÍDKY PANA KOČKODANA popisuje zesměšnění lidských figurek z řad byrokracie a městské společnosti. Objektem jeho humoru se staly záliby maloměšťáků, jak je známe z díla MARIÁŠ A JINÉ ŽIVNOSTI nebo POVÍDKY IZRAELSKÉHO VYZNÁNÍ.

Své novinové sloupky a novinářské zkušenosti uplatnil i v dalších souborech. Poláček se snažil především odhalit fráze v jazykovém projevu, obzvláště omezenost mluvčího nebo pisatele a v tomto směru vyspěl nejdále v ŽURNALISTICKÉM SLOVNÍKU. V „slovníku“ kritizuje oblibu novinářů a politiků ve frázích:

*„Můj zájem se kloní k politické a lokální části denního tisku, odkudž jsem získal největší kořist.“<sup>12</sup>*

Karel Poláček zjistil, že v české literatuře jazyk není jenom prostředkem sdělení a vyjádřením pocitů, ale sám člověk se ocitá v zajetí už hotových a ustálených slov a úsloví, které tvoří přehradu mezi lidmi.

Karel Čapek též viděl nebezpečí fráze ve veřejném životě a odhalil její škodlivost:

*... „Frázi se vytýká, že kazí jazyka sloh. To je sice pravda, ale její destruktivní saaje daleko hlubší. Fráze stírá rozdíl mezi pravdou a nepravdou. Kdyby nebylo frází, nebylo by*

---

<sup>12</sup> Poláček, K.: Žurnalistický slovník ISBN 80-85844-35-4, Vydavatelství Franze Kafk, Praha 1998, s. 471

*demagogie, nebylo by veřejných lží a nebylo by tak lehké dělat politiku počínajíc rétorikou a končíc vražděním národů.* <sup>13</sup>

Poláček naproti tomu spojuje frázi s charakterovými rysy určité vrstvy českého a židovského maloměšťáctví. Pomocí skvěle vyzorovaných jazykových parodií vytvořil zesměšňující obraz lidského sobectví a hlouposti.

*„Mám za to, že náklonnost k frázím prozrazuje ducha šejdířského, a považuji frázistu za podvodného kridatáře v oblasti ducha.* <sup>14</sup>

Fráze se objevily i v poslední Poláčkově próze, BYLO NÁS PĚT. Dětská groteska je ve skutečnosti jen prodloužením grotesky z okresního města. Poláčkově jazykové a stylistické mistrovství tu dosáhlo svého vrcholu.

*„Parodie je docíleno prolínáním několika jazykových rovin: spisovného jazyka, jazyka školských projevů, knižního jazyka, hovorového jazyka dětí a hovorového jazyka dospělých, který spojuje a konfrontuje dětský mluvčí.* <sup>15</sup>

Knihou upoutává stejně děti jako dospělí. Dostalo se jí i filmového zpracování.

Karel Poláček byl humorista a často do jeho humoru proniká nadsázka a ironie. Poláček se pokusil o chronologické zobrazení obyvatelstva z malého města. Autor představuje své postavy někdy ironicky, ale většinou s laskavým úsměvem a humorem. Poláček byl znalec parodie a měl cit pro jazyk všedního dne.

Humoristický román MUŽI V OFFSIDU patří k těm nejzábavnějším dílům české literatury. Radost v něm najde velká škála čtenářů, a to nejen přívrženci fotbalu. V centru díla je veselý milostný příběh hlavního hrdiny Emany Habáska a také osudy jeho šéfa pana Načeradce. Autorova jemná ironie svědčí o jeho zálibě v židovských anekdotách, v nichž byl nedostižným vypravěčem. Základním prostředkem vyprávění je jazyková parodie, využívání různých stylistických vrstev, hlavně novinářské fráze. Použitím parodie Poláček odhaluje

---

<sup>13</sup> Poláček, K.: Žurnalistický slovník ISBN 80-85844-35-4, Vydavatelství Franze Kafk, Praha 1998, s. 469

<sup>14</sup> Tamtéž, s. 471

<sup>15</sup> Lidové noviny a K. Poláček ISBN 80-85834-55-3, Nakladatelství Albert v Boskovicích Rychnov nad Kněžnou, 1998 (Brabec, J.: Lidové noviny za války a okupace) s. 96-100

nejen rozdíl mezi realitou, nejen nevhodnost frázovitého jazyka, ale i nevhodnost myšlení a životního stylu.

Náměty Poláčkovy grotesky jsou mnohdy ostudné detaily v rodinných vztazích, které nalzáme v prózách HEDVIKA A LUDVÍK, VŠE PRO FIRMU nebo EDUDANT A FRANCIMOR. Základní motivy Poláčkovy grotesky vznikají hlavně ze záměn rodinných funkcí, a to nejčastěji ze záměn rolí dětí a dospělých.

Otázka, kdo je vlastně dospělý a kdo je dítě se s typickou tragikomikou objevuje nejprve v próze HEDVIKA A LUDVÍK. Neobvyklost rodinných vztahů autor rozvíjí a zesměšňuje následně v knížce VŠE PRO FIRMU. Toto téma nakonec vyznívá v nostalgické míchání absurdity s dětskou hrou v pohádce EDUDANT A FRANCIMOR.

Poláčkova groteska je mnohem více groteskní komikou než groteskní ironií a satirou. Nuda a hrůza každodennosti zůstávají stále jen naznačeny v podtextu.

Karel Poláček vytvořil „malého člověka“ pomocí hovorové řeči a jazykových klišé. Jako poctivý posluchač a znalec hovorového jazyka pokládal Poláček za největší úkol podání maloměšťáckého prostředí a psychologii středního stavu. Svě figurky jen málokdy zesměšňuje, většinou se na ně dívá s láskou. Paralelnost ironie a něžnosti, ostré zesměšnění a dojemné soucítění autor nalzá hlavně v postavách maloměstských obchodníků a řemeslníků.

Poláčkova fejetonistika obsahuje široké spektrum aktuálních témat, získaných z obyčejných a každodenních životních skutečností, ze světa „malého člověka“. Autor zesměšňuje životní postavení maloměšťáka v nejrůznějších jeho projevech. Základem Poláčkových fejetonů je často výběr charakteristického detailu, mířícího však vždy k banalitě určitého životního postoje nebo sociálního jevu.

Poláček vytvořil originální styl vypravování, opírající se o pestrý jazyk různých vrstev obyvatelstva. Satira často zveličuje chyby odpůrců a dosahuje toho nadhledem nebo odstupem od zobrazovaného objektu. Karel Poláček rýsuje své figurky, jako by stál mezi nimi, jako by sdílel rysy banálního života svých postav.

Nadání vysmívat se a mít současně rád, zesměšňovat a stát uprostřed zesměšňovaného s jemně ironickou grimasou náleží k podstatným rysům českého a slovanského humoru.

*„Poláčkův autorský záměr není sociálně opravný, proto se vyhýbá čisté satíře. Poláček nechtěl odhalit skutečnost, tu pak pranýřovat, aby ji napravoval. Snad proto, i přes výrazný žurnalistický charakter jeho próz, nevyschl pramen poezie, ke kterému se tento beletrizující žurnalista hlásil nejvýrazněji až ke konci své spisovatelské a životní dráhy. Tragikomika a nostalgie, mnohem častěji než satira, jsou nejvýraznější...“<sup>16</sup>*

Cílem této kapitoly bylo analyzovat humor v dílech Karla Poláčka a jeho začlenění do české humoristické literatury. V Poláčkových dílech nacházíme na jedné straně ironii, na té druhé nostalgii a stesk, dosahující do grotesky a sarkasmu černého humoru.

Autor je kritický, vidí morální zkázu světa, ale má nad tím určitý humorný nadhled a vnímá věci z větší perspektivy, která mu dává možnost kreativního tvoření.

Humor Karla Poláčka je humor blízký humoru židovských anekdot, jemný, trochu smutný a někdy melancholický.

Karel Poláček má schopnost zesměšňovat sám sebe i své postavy, ale nikdy nikoho neuráží. Autor své figurky miluje, důvěrně jim rozumí, je jedním z nich.

Karel Poláček byl jeden z představitelů české meziválečné prózy a ve svých humoristických románech se především zaměřil na zobrazení „malého českého člověka“ a maloměstského života. Autor nebyl jenom jeho soudcem, sám byl součástí maloměsta.

---

<sup>16</sup> Svobodová, H.: Karel Poláček nezemřel ISBN 80-85834-72-3, Nakladatelství Albert v Boskovicích, Rychnov nad Kněžnou 2000, s. 67

## **Poláčkovo dílo jako literatura humoristická, satirická, literatura se židovskou tematikou, zábavná a věnující se maloměstskému životu**

Vedle humorné zábavnosti se v Poláčkově díle objevuje také satira. První Poláčkův pokus o satirický román byl LEHKÁ DÍVKA A REPORTÉR (1926). Román mříl k obsáhlému nahromadění těžkých situací první republiky. Podlehla ale filosofickému směru voluntarismus (... „*extrémní zdůraznění vůle, případně také neomezené svobody, znamená zároveň potlačení rozumu, poznání a pravdy a může vést k nebezpečnému iracionalismu, zbožnění holé síly a moci. Protiklad rozumu a vůle, pravdy a síly, poznání a jednání, rozvahy a svobody, intelektualismu a voluntarismu patří tedy mezi základní polarity lidského myšlení a jednání. Obě složky k životu na světě nepochybně patří, každá z nich však sama o sobě vede ke zhoubným důsledkům.*“<sup>17</sup>).

V tomto humoristickém románu z novinářského prostředí se setkáváme se světem bohémů a s druhým polosvětlem (je to příběh prostitutky, která se pohybuje na společenském žebříku, z dívky se stává úspěšnou ženou na rozdíl od novinářů). Román se skládá z řady epizod ze života dvou novinářů, záběry z jejich reportážní práce, z redakce i z kavárny, ze soudní síně atd.

*„Prohlásil jsi, že chtěl na jejích prsou vyplakat své hoře? Jaké hoře a z jakého důvodu hodlal jsi je vyplakati právě na jejích prsou?... Jistě že také odmítla s chladným nepochopením kráčet s tebou rukou v ruce k slunci lepšího lidství?“<sup>18</sup>*

Humoristická novela podrobně líčí práci na přípravě novin. Autor zobrazuje život dvou hrdinů, kteří se snažili co nejméně pracovat.

Román DŮM NA PŘEDMĚSTÍ (1928) je plný sarkasmu a ironie. Příběh líčí majitele předměstské vilky tyranizující své nájemníky. Autor popisuje postavu nadstrážníka Faktora, malého tyrana toužícího po majetku a moci. Je to strašlivý obraz malosti. Obraz vyděračského domácího pána u Poláčka přerůstá v aktuální sociální satiru, mířící proti čerstvé

---

<sup>17</sup> <http://cs.wikipedia.org/wiki/Voluntarismus>, s. 1

<sup>18</sup> Poláček, K.: Lehká dívka a reporter ISBN 80-85864-04-4, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994

majetnické třídě. Příběh románu vychází z drobných epizod války bezbranného nájemníka s tyranii všemohoucího domácího pána, který je navíc policistou.

... (Úředník) „Tak to je..., povzdechl, trpce se usmívaje, je „chtějí ode mne, abych byl vydán v ruce vrahů. Mám se usídliti v místech, kde za každým rohem číhá zákeřná ruka. Ba ne. Já nejsem ani válečník, abych zbraní pacifikoval tento divoký kraj, ani misionář, abych mírným slovem šířil zde ušlechtilý mrav. Jsem úředník exekučního oddělení a chci zemřít pokojně.“

Zamyslíl se a pak pravil: „A já budu se ve volných chvílích věnovat zahradnictví. Opatřím si odborné spisy, které budu pilně studovati. Ó, jak se těším! Budu rýti a kopati; moje svaly naběhnou; a líce pokryjí se brunátnou hnědí:“

(Strážník) „Mám nájemníky, kteří jsou mně poddáni. Rozmnožil jsem svoji vládu, neboť povinnost nájemníků je, aby byli tiší, dbali mých pořádků a ustanovení a vzdávali mně početnost. Nyní nejsem pouze strážník, ale i domácí pán; a sluší se, aby nájemníci, potkvaše mne, nečekali na můj pozdrav, ale první vzdali početnost. Nájemníci budou mi přinášet činži, která bude stlačovati dluh v bance, a tak za několik let bude domek čistý a můj. Lidé budou říkati: Hle, obyčejný strážník, a jak daleko to přivedl...!“

Měj se k světu, jablko“, oslovil něžně plod. „Jsi mé, jenom já tě smím snísti...I zahrada je má, i dům je můj. A vše, co tu přebývá, podléhá mé vůli...“<sup>19</sup>

Právem zde můžeme mluvit o satirickém románu, kde je zesměšňována neodvážnost vzdělanců a chování utlačovaných nájemníků. Dílo je výsměchem nad zbabělostí závislých lidí.

MICHELUP A MOTOCYKL (1935) je stejně jako DŮM NA PŘEDMĚSTÍ román satirický. Hlavní postava je pan účetní Michelup, je to organizovaný měšťák žijící v respektu před majetkem, který zvedá jeho osobní hodnotu, a je posedlý jednou velkou vášní: získat všechno možné levně a se slevou: ... „Byl lovec příležitostných koupí, který bezpečně dovedl svou kořist vystoupit v houštině denních cen. Ctil zboží jakéhokoli druhu, barvy a tvaru; pro cenu, která je ve zboží obsažena, a pro částku, již dovedl usmlouvat.“<sup>20</sup>

---

<sup>19</sup> Poláček, K.: Dům na předměstí ISBN 80-85844-01-X, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994

<sup>20</sup> Poláček: Michelup a motocykl, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Michelup-a-Motocykl.pdf>, s. 29

Tato touha po majetku nemá vliv na Michelupovo okolí, škodí pouze jemu samému. Tato vnější neškodnost komické postavy umožňuje se abstrahovat od negativního a subjektivního aspektu díla a odlehčuje kontext příběhu. Neúporný a nakonec beznadějný zápas účetního s motocyklem odhaluje zastaralost maloměšťáckého životního názoru, který je předmětem autorova výsměchu.

... „*On i jeho manželka věřili, že zboží má duši; nesmrtelnou, nepomíjivou duši. Člověk zahyne, všechno zmizí, ale zboží nepomine*“.<sup>21</sup>

Majetek potom ovládne člověka jako věc, provokuje ho, je jeho soupeřem i soudcem:

... „*Mám nepřítele v domě. Jeho jméno je motocykl. On mne chce sežrat. On mne také sežere*“.<sup>22</sup>

Poláčkův „malý člověk“ se stane ovladatelným a zároveň nebezpečným. „Malý člověk“ je schopen souhlasit se zlem, které si ani sám neumí představit. Nebezpečí tohoto obyčejného člověka je v oddanosti ke všemu, co podporuje jeho touhu být majitelem.

Další sarkastický román byl HLAVNÍ PŘELÍČENÍ (1932). Autor pozoruje, jak se jeho románový hrdina v touze po majetku nezastaví ani před vraždou. Román má vážný tragický tón. Příběh pojednává o podvodníkovi, který se promění v loupežného vraha Maršíka, jehož nesprávné myšlení a nepřítomnost morálky ho nakonec přivedou až na šibenici.

Poláčkův železničář Maršík žije ve stavu utajené nespokojenosti se světem. Přestože si všechno zabezpečil, toužil po blahobytném životě po boku zdravé ženy. Maršík se seznámil se služebnou Alžbětou. Slibuje jí manželství. Nakonec ji z bezradnosti zabije.

„*Všecko se otáčelo do kruhu jako ten kolotoč, ježž viděli tenkrát s onou ženou, když byli spolu na pouti. Ucítíl nasládly, odporný zápach karbidu. Nějaký muž, jehož obličej osvětluje acetylenová lampa, buší do kokosového ořechu. Skořápka praská a z ořechu vytéká mléko.*“<sup>23</sup>

---

<sup>21</sup> Poláček: Michelup a motocykl, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Michelup-a-Motocykl.pdf>, s. 90

<sup>22</sup> Tamtéž, s. 222

<sup>23</sup> Poláček, K.: Hlavní přelíčení, [kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc](http://kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc), s. 51

Základem syžetu HLAVNÍHO PŘELÍČENÍ je banální zločin. Poláčkovi „malí lidé“ se zajímají o drobné úspěchy civilizace, o ranní, polední a večerní vydání novin s místními rubrikami o stejně „malých lidech“. V tomto obrazu se můžeme vcítit do jejich duševního světa a průměrných snů, které přerostly ve zločin. Hlavní hrdina románu HLAVNÍ PŘELÍČENÍ touží po životě ve vile s balkonem, dopustí se ale sňatkového podvodu, zavraždí služku a je odsouzen. Neobratnost a nepozornost při vraždě a primitivní nalezení zavražděné jsou zamotané stejně jako sama motivace vraždy. Poláček popisuje konfrontaci názorů a komentářů veřejnosti v průběhu soudního přelíčení:

... „Muž s červeným obličejem myslí na to, že má v aktovce deset deka šunky...“<sup>24</sup>

... „Maršík poslouchá její křehký hlásek (čte jeho rozsudek smrti), dívá se na ni a myslí si: Ty jsi kudrnatá, ale já jsem také kudrnatý. Jenomže ty máš trvalou ondulaci, kdežto moje vlasy se kadeří přirozeně.“<sup>25</sup>

Román HLAVNÍ PŘELÍČENÍ je román o davu, o degradovaném lidském společenství. Hlavní postava románu je průměrný a všední „malý člověk“, obklopen banálním životem davu. Kolektivní solidárnost a jeho nebezpečnost jsou ztvárněny banalitou jeho představitele.

Prózy Karla Poláčka mají některé rysy sociálně psychologických studií. Detailně nahlížejí do světa různých skupin lidí, drobných podnikatelů, živnostníků, úředníků. Poláček je dokáže pronikavě sledovat, zpřítomnit jejich chování, zvyky i způsob mluvy.

Autorovou zálibou bylo zachycení židovské mentality. Zajímaly ho židovské anekdoty, které podle něho patří do stejné skupiny jako ruské byliny, bohatýrské zpěvy jižních Slovanů a středověké legendy.

Soubory humorných historek ze života různých lidiček, často z okraje společnosti nebo z prostředí osobité židovské komunity, byly vydány jako POVÍDKY PANA KOČKODANA, POVÍDKY IZRAELSKÉHO VYZNÁNÍ a BEZ MÍSTA.

V POVÍDKÁCH IZRAELSKÉHO VYZNÁNÍ (1926) jsou příběhy vybudovány na základě dialogů nebo monologů. Hlavním zdrojem komiky je jazyková charakteristika postav,

<sup>24</sup> Poláček, K.: Hlavní přelíčení, [kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc](http://kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc), s. 96

<sup>25</sup> Poláček, K.: Hlavní přelíčení, [kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc](http://kcj12.upol.cz/jakubicek/polacek.doc), s. 103- 104

jejím prostřednictvím autor odkrývá osobitosti židovské mentality. Jazyková komika a parodie se stává základním prostředkem Poláčkova humoru a satiry, postupně ohraničuje svět malých zájmů, životní banálnosti, myšlenkového a vyjadřovacího stereotypu. Tématicky a formálně Poláčkovy povídky souvisí nepochybně s jeho novinářskou prací, a s jeho fejetony a soudničkami.

... „V kupě třetí třídy seděli naproti sobě dva páni. [...] „Poslouchaj, páne - že jsem tak smělej – máúcta, pane – služebník, pane, oni mně připadaj nějak známej - nejsou oni pan Reiniš?“

Protější pán narovnal si kravatu, povytáhl manžety, pokrčil rameny a pravil: „Kterej Reiniš? Reiniš z Plzně?“

„Ne!“

„Reiniš, prýmkářské zboží ve velkém i v malém?“

„Ne!“

„Reiniš s tím noseem?“

„Ne!“

„Reiniš, co se vyrovnal?“

„Ne!“

„Tak teda kterej Reiniš? Snad ne ten Reiniš, co měl říct starýmu Traubovi: voni mlčej, voni maj nejmíň co povídat!?“

„Já už vidím, že nejsou pan Reiniš“, povídal zvědavý pán, „poněvadž kdyby byli pan Reiniš, tak by věděli kterej. To se tak hned nezapomíná. Oni nejsou žádnéj pan Reiniš.“

„Říkám já, že jsem Reiniš?“

„A říkám já, že jsou Reiniš? [...]“<sup>26</sup>

---

<sup>26</sup> Poláček, K.: Příbuzní; Povídky izraelského vyznání ISBN 80-85844-09-5, Vydavatelství F. Kafky, Praha 1995

Židovskou tematikou také nacházíme v knížce humoresek BEZ MÍSTA (1928, druhé vydání z roku 1933 mělo název PAN SELICHAR SE OSVOBODIL podle nové titulní povídky). Syžet zde vyplývá z povahových rysů postavy. Hrdiny žijí svým samostatným životem.

Povídkový soubor je tématickým a formálním pokračováním POVÍDEK IZRAELSKÉHO VYZNÁNÍ, ovšem na vyšším stupni. Scény ze židovských domácností a společností se střídají s komplikovanějšími nežidovskými příběhy. Individuální vzhled postav je obklopen stereotypy stavu a občanského zařazení. Jedna z povídek *Velký Fišman a malý Fišman* má mnohem hlubší smysl, příběh je opravdu dojemný a krásný. Závěrečná humorná situace, kde byl chudý Fišman omylem zaopatřen a pochován jako křesťan vzbuzuje u čtenářů smích a současně vyvolává mrazení.

*„Jo, milý pane... chudého žida od křesťana nerozeznáš.“<sup>27</sup>*

Zde zaznívá poprvé jasně stanovisko Karla Poláčka - Žida asimilanta. Poláček byl český Žid, považoval asimilaci za správnou a vztahy mezi Židy vedl na hranici sociální: bohatý Žid je většinou Němec, chudý pak Čech a sdílí s Čechy jejich sociální osud.

Židovské anekdoty je možno považovat za druh lidové epiky. Namísto překvapující zkratky, nečekaného obratu, paradoxu, hledá židovská anekdota hlubší smysl existence.

*„Chudý člověk přišel k rabínovi a bědoval:*

*„Rabbi, mám velkou bídu. Já, žena a šest dětí jsme v jedné světnici. Nemůžeme se ani hnout. Co mám dělat?“*

*Rabín přemýšlel a pak pravil: „Kup si koně.“*

*Chudý člověk se uklonil a odešel.*

*Za nějaký čas přišel zase a lamentoval: „Rabbi, to už je k nevydržení! Mám jenom jednu světnici a v té jsem já, žena a šest dětí. A teď tam ještě máme koně. U nás není vůbec k hnutí. Co mám dělat?“*

---

<sup>27</sup> Poláček, K.: Bez místa ISBN 80-85844-09-5, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1995

*„Prodej koně“, radil moudrý rabín.*

*Brzy nato přišel opět chudý člověk a měl velkou radost.*

*„Děkuji ti, moudrý rabbi, za tvou radu. Prodal jsem koně a teď máme všichni místa dost.“<sup>28</sup>*

Karel Poláček byl vynikajícím znalcem ŽIDOVSKÝCH ANEKDOT (1933). Soubor židovských anekdot je charakteristický ostrou formou, logickým obsahem a nostalgickým podtextem.

Čtyři krátké prózy: ŽIDOVSKÉ ANEKDOTY (1933), VŠE PRO FIRMU, PÁSKY NA VOUSY, OTEC SVÉHO SYNA, všechny čerpají své náměty ze židovského prostředí. Nacházíme postavy židovských obchodníků často zvláštních charakterů, jejich dialogy září originálním vtípem. Prózy jsou typické svěžestí, originalitou a autenticitou.

Ústřední anekdotou prózy VŠE PRO FIRMU tvoří honička za nevěstou. Nakonec se však ožení oba organizátoři sňatku sami. Do základní anekdoty je vložena řada jednotlivých anekdot: dobrodružství otce - gurmána, syn z ohleduplnosti kupuje a sám si zkouší služčin klobouk.

*... „dodáte kolekci nevěst až do domu“ ... „kdybych dostala nějaký brak“*

*... „Mám na skladě veliké množství nevěst všeho druhu, věku a jakosti.“ „Manželství musí mít trvanlivost... a za trvanlivost já ručím.“*

*... „Nejdřív povinnost [...] a pak může nastat tahleta čarovná hra lásky.“<sup>29</sup>*

Závěrečná pointa anekdoty poukazuje na záměnu funkcí otců a synů. Syn je pokračovatelem řady dalších otců a synů, jejichž existence byla znevážena ve funkcích nezbytných pro firmu - diskrétních šéfů a jejich nástupců. Obchodní jazyk je slovníkem jejich rodinného života

Zvláštní místo v Poláčkově tvorbě zabírají knížky fejetonů o tzv. živnostech, k nimž zahrnuje např. hasiče, karbaníky, mariášníky, ale třeba i rodiče. Výběr ze své fejetonistiky shrnul Poláček do knížek: 35 SLOUPKŮ (1925) a OKOLO NÁS (1927). Kromě nich vydal

---

<sup>28</sup> Poláček, K.: Židovské anekdoty ISBN 80-85844-58-3, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1999

<sup>29</sup> Poláček, K.: Vše pro firmu ISBN 80-85844-58-3, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1999

knižně několik fejetonů tematicky spojených: MARIÁŠ A JINÉ ŽIVNOSTI (1924) - dílo popisuje řadu různých povolání a činností. Patří sem i humorná reportáž ČTRNÁCT DNÍ NA VOJNĚ (1925) a nakonec ŽIVOT VE FILMU (1927), v němž se autor podrobil parodující analýze klišé běžného filmového kýče.

Zde můžeme přiřadit další humoristické knihy vydané v roce 1931. Díla byla napsána v tomto pořadí: HRÁČI, HEDVÍKA A LUDVÍKA a MUŽI V OFFSIDU. Ve svých prózách, často přirovnávaných k fejetonům a žánrového realismu, autor představoval hlavně příslušníky středního stavu s rysy obyčejného člověka. Poláček dosáhl vrcholu svých tvůrčích sil, popisem zvláštních vášní postav: vášně pro fotbal (MUŽI V OFFSIDU, 1931), pro karty (HRÁČI, 1931) nebo vášně něco vlastnit (MICHELUP A MOTOCYKL, 1935).

Karel Poláček napsal vynikající příběh ze života fotbalových fanoušků v MUŽI V OFFSIDU (1931). Lidé ze žižkovské periferie jsou hlavními hrdiny románu, postavy působí groteskně svým přehnaným fotbalovým fandovstvím.

*... „Ten, kdo by neviděl onen zápas, mohl nicméně sledovat průběh utkání podle řeči žižkovského občana zvaného obecně Ampliόν, jenž řadu let dostavuje se na bojiště v mírně obveseleném stavu a hlasitě glosuje události*

*Ampliόν: „Klicpera obratně přehrává na Medunu, ten však pumlíč vrací. Co hraješ dozadu? Tamhle je branka Slávie. Aha! Klicpera zas podal Medunovi, ten dělá uličku, sláváá - hip, kluci, rozeberte je jak šrajbtiš svatýho Lukáše...“*

*Novák, bek Slávie, kiks a obětavý Plánička s námahou chytá robinsonádou.*

*Soused Emanův, vida řtící se útok Viktorky, stáhl si bouřku přes oči, odvrátil se a jeho ústa horečně mumlala jakési zaklínání. Teprve když řady Žižkovských se zavlnily zklamáním, zvedák zrak a s ulehčením ovíval si kloboukem zpocené čelo.*

...

*Hromový povyk „góól!“ otrásl Letnou. Jaká si chůva v parku leknutí upustila láhev s mlékem. Penzisté nevrle potřásali hlavami a mnohý kmet řekl: „Já nevím, co v tom viděj ty kopálisti za undrholt.“<sup>30</sup>*

---

<sup>30</sup> Poláček, K.: Muži v offsidu, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Muzi-v-offsidu.pdf>, s. 5-6

Poláčkovi hráči v románu HRÁČI (1931) jsou lidé, jejichž povoláním je hra, zatímco hrdiny MUŽŮ V OFFSIDU jsou „muži při kopané“. Nepříliš rozsáhlý humoristický román HRÁČI zachycuje s vtipem a porozuměním určitou osobitou oblast lidské zábavy, kterou zprostředkovává karetní hra. V této vynikající próze zaměřil Karel Poláček svou pozornost a vtip na vášnivé vyznavače nejrozšířenější karetní hry - mariáše. Dílo je zábavné vyprávění o hráčích mariáše, mužích a ženách, jejich vtipcích, historkách a praktikách a o celém tomto osobitém světě. Při popisu jednotlivých karbaníků a typického hráčského prostředí Poláček neskrývá své sympatie k tomuto rozšířenému druhu zábavy, ale s ironickým nadhledem si zachovává jemný odstup. Román původně vznikl jako dodatek humoristického časopisu *Dobry den*, zanedlouho se ale díky Poláčkovu originálnímu humoru dočkal knižního vydání.

Vztahy mezi lidmi jsou zobrazeny jako hra v karty nebo fotbalová hra:

*„Tam na Urale je velký kámen a na něm na jedné straně nápis „Evropa“ a na druhé „Asie“. Byl měsíc květen, všude zeleno a teplý větrík ševalil. Na pažit jsme usedli všichni tři, já s Hamzou Josefem v Evropě a Bouda Vendelín sedl si do Asie. Rozdali jsme karty. Jednou zvítězila Asie proti spojené Evropě, jindy zase Evropa vrhla do Asie, aby tam poplenila kartu.“<sup>31</sup>*

Základní rozdíl mezi HRÁČI a MUŽI V OFFSIDU je ten, že hrdiny HRÁČŮ jsou lidé, pro které je hra povoláním (živnost karbanická), zatímco hrdiny MUŽŮ V OFFSIDU jsou lidé, kteří mají svá (různá) povolání, ale společně sdílejí vášnivou zálibu v kopané.

*„Hrnek s kávou zamlaskal a zavrčel...; Otevřel mu pán, jehož obličej připomínal roztrhanou pohovku, z níž leze koudel...; jedná žinylková paní...; ženy staré, mladé, prostřední, vetché, kynuté...; Číšník zmizel jako ještěrka mezi namlením...; Tam ho přijal starší a ctihodný jezevčík...Panu Habáskovi se zdálo, že v jeho tváři plné záhybů, spatřuje rysy vyhlášeného doktora.“<sup>32</sup>*

Komika MUŽŮ V OFFSIDU zůstává na prvním místě komikou lidských jedinců a individuů, jejichž vyhybání při kopané je spojuje v jejich rozdílnosti. Na druhou stranu stojí komika z románu HRÁČI, která je komikou povolání, skupinového typu, jehož jednotliví

---

<sup>31</sup> Poláček, K.: Hráči, [http://83.167.247.117/cgi/ohlasy.cgi?H=1\\_39&K=1](http://83.167.247.117/cgi/ohlasy.cgi?H=1_39&K=1), s. 1

<sup>32</sup> Poláček, K.: Muži v offsidu, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Muzi-v-offsidu.pdf>, s. 9

představitelé jsou jenom varianty hráčství. V obou románech je analogie života a hry pouhé kibicování.

V povídce HEDVIKA A LUDVÍK Karel Poláček volí parodický pohled formou „rodinné ságy“ a přechází od tradiční formy jazykového zesměšnění směrem k nejmodernější absurdní próze, jejíž tvar i rámec přesahují zákony populární humoristické tvorby i v syžetu. V této povídce Poláček karikuje „rodinné tradice“, které se dají stručně zobrazit takto: dětem tolik záleží na spořádanosti v rodině, že jsou ochotné věnovat své osobní štěstí k dosažení tohoto cíle. Děti hledají otci nevěstu a matce ženicha. Staří jsou lehkomyšní, mladí naopak úslužní a rozumní. Děti naprosto samozřejmě souhlasí s podivnými situacemi v rodině, kde se velice rychle střídají otcové a matky a jejich děti o ně pak pečují (Hedvika a Ludvík). Příběh pak hyperbolicky pokračuje. Matka přebere dceři ženicha, ten se pak stane jejím otcem. Po její smrt se otec ožení se synovou nevěstou, ta je pak matkou svého dřívějšího ženicha, ten se pak stane jejím otcem. Syn poučuje rodiče o manželských povinnostech, otec si hraje na podlaze jako dítě a zemře nakonec na dětskou nemoc. Dcera vykonává mladičké matce gardedámu v tanečních hodinách a děkuje bohu „...za to, že nám dal otce a matku. Radovati jest se nám, že nesdílíme osud nesčetných sirotků, kteří nepoznali lásky rodičů.“<sup>33</sup>

Postavy v povídce nejsou popsány ve své lidské odlišnosti. Právě naopak, každé z nich je kromě společného sklonu k nevěře přidělena pouze jedna profesionální vlastnost, která je většinou zesměšněná, a to zjevným satirickým úmyslem. V pozici rodičů se vystřídalo velké množství postav, každý z nich byl jenom nepatrně popsán jako rodič neplnící své povinnosti, plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Poláčkovi rodiče jsou jako děti - roztomilé a bezmocné, děti jsou naopak groteskně přemoudřelé.

*„Byly to blažené chvíle, když oba starci sedávali za sladkého letního soumraku na lavičce před domem a v bezzubých ústech převalovali vzpomínky z dětství. Ludvík měl na ruce Karolinku a děd Oldřich choval Viktora.*

*„Pamatuješ si dědoušku,“ tázal se Ludvík, „jak jsem vám jednou rozbil okno?“*

*„Jak bych se nepamatoval,“ odvětil kmet, dobrotivě se usmívaje, „byly jsme to sakulentší uličníci, já i ty, můj hochu...“<sup>34</sup>*

---

<sup>33</sup> Poláček, K.: Hedvika a Ludvík ISBN 80-85844-26-5, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1997

<sup>34</sup> Poláček, K.: Hedvika a Ludvík ISBN 80-85844-26-5, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1997, s. 149

Důležitým elementem Poláčkových humoristických próz je jazyková komika. Postavy nemají vlastní charakter, jsou vedeny stereotypem, podobají se mnohdy neživým robotům.

Dokonalá a důvěrná znalost maloměstského prostředí a obyvatel Poláčkova kraje Rychnova nad Kněžnou, ale i německé České Lípy za války, kde byl Poláček na vojně, se stala inspirací pro obraz života prvních dvou desetiletí 20. století v chystaném pětidílném cyklu, z něhož mohly (po ztrátě rukopisu páté části, z rukopisu pátého dílu se našlo jen torzo) vyjít jen čtyři: OKRESNÍ MĚSTO, HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE, PODZEMNÍ MĚSTO a VYPRODÁNO. Tato románová pentalogie je životním dílem Karla Poláčka. Autor v ní zobrazil své rodné maloměsto před a během první světové války, a to v první řadě v rámci seznámení čtenáře s rodiči a bratry mladého hrdiny Jaroslava Štědrého. Žebráci a obchodníci, prostí vojáci i důstojníci, všichni jsou směšní ve svém životě i myšlení, zaplněném frází. Autor se pokusil připomenout lhostejnost společnosti uzavřené v zaujatosti a egoismu, najdou se ale i působivé portréty originálních postav v malebném prostředí.

Zvláště zamýšlená pentalogie románů ze života českého města, začínající OKRESNÍM MĚSTEM, je dílem, které značně překročilo žánrový rámec kroniky malého města a jeho obyvatel. Román reaguje na první světovou válku, popisuje nudný a prázdný život lidí na začátku 20. století, jejich vnitřní svět a vniknutí války do klidné atmosféry maloměsta. V románu se Poláček reprezentuje jako vypravěč, který se nesoustředí na zachycení dějů, ale dává přednost objektivnímu popisování stavů. Poskytuje charakteristiku místa a společnosti v obecném čase naplněnou satirickými prvky. Bezdějovost podporuje i anaforické uvádění kapitol s přírodními motivy.

Nehybná stálost maloměstského života nepochybně převládá v prvním díle pentalogie OKRESNÍ MĚSTO. Autor zdůrazňuje několik žánrových epizod z jednotlivých ročních období v roce na malém městě, spoutává dohromady postavy, jejich vzájemné hovory a každodenní činnosti.

*„Život v okresním městě byl pravidelný jako střídání ročního počasí. Nikdy se nemůže smísit severní promenáda s hlučnou promenádou řemeslníků a studentů, jako se nespojí zima s létem. A dlážděná úhlopříčná bude od obou odlišena na věčné časy.“<sup>35</sup>*

---

<sup>35</sup> Poláček, K.: Okresní město ISBN 80-901456-8-X, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994, s. 66

Uvnitř této atmosféry vládne identickým způsobem život veřejný (scény s poslancem, se starostou atd.) stejně tak život intimní (scény schůzek protižidovské společnosti, její výpravy do veřejného domu), do níž zapadá i rodina Štědrých. Každý maloměšťák žije ve svém soukromí, není vždy spokojen, zejména je-li mladý, je nucen zařídit si svůj život podle maloměstského vkusu. Touhy maloměšťáka se nenesou směrem k svobodě osobnosti, naopak k uplatnění v rámci nově zvoleného stavu, k jednotvárnosti omezeného společenství.

V Poláčkově díle hraje zvláštní roli práce s jazykem, který slouží k popisu prostředí, postav, ale i společenských nebo generačních rozdílů. Karel Poláček úspěšně zobrazil omezenost a zánik měšťáckého prostředí okresního města.

F. X. Šalda oceňuje Poláčkovu originalitu tam, „*kde se dotýká židovské otázky v předválečném českém maloměstě.*“<sup>36</sup> Je také zřetelné, že se Poláček vzdaluje od humoristické zábavnosti a směřuje spíše k ironické tragikomičnosti. Autor objevuje a odsuzuje úpadek maloměšťáckých životů.

V dalších dílech - HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE, PODZEMNÍ MĚSTO a VYPRODÁNO autor líčí odchod obyvatel okresního města a nárůst pohřešovaných osob ve válce. Ve čtvrtém dílu se dozvídáme o rozpadu Rakousko - Uherské monarchie a návratu ostatních vojáků domů.

Název druhého dílu, HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE, připomíná ironický obrat v rámci morálních hodnot obyvatel maloměsta. Změna v životě maloměsta představuje hlavně zvýraznění postavy Jaroslavovy a líčení duševního stavu starého Štědrého:

*„V ničem se nevyznal a události, které se hrnuly ze všech stran, ho mátlý. Snil celý život; snil o okresním městě; všechno obyvatelstvo dřímalo jako starý kuň před hospodu. Nyní se ustavičně bije na poplach. Nespěte, pozor dávejte!“*<sup>37</sup>

Transformaci mladé generace, jejíž důsledky pro budoucí život v míru prozatím není možné odhadnout, maluje pasáž o setkání paní Štědré s nezadaným Jaroslavem takto:

---

<sup>36</sup> Šalda, F. X.: Dvanáct nových českých románů. Šaldův zápisník IX, 1936-1937, ISBN 80-202-0555-1, Český spisovatel 1995, s. 63-67

<sup>37</sup> Poláček, K.: Hrdinové táhnou do boje ISBN 80-901456-9-8, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994

*„Paní Štědrá netuší, že se synem se děje taková změna jako s každým člověkem, který je donucen žít v zástupu. Jeho duše ztrácí obrysy; jeho osobnost se rozpouští jako cukr v kávě. Nasákl novými pravidly; vyměnil své myšlenky za myšlení davu, jeho tužby, záliby a náklonnosti jsou stejné jako těch ostatních hranatých, neohrabaných bytostí v šedých uniformách.“<sup>38</sup>*

Kniha HRDINOVÉ TÁHNOU DO BOJE je druhou částí groteskního eposu z maloměstského života v první polovině 20. století. Hlavním tématem románu je zobrazení důsledku první světové války na okresní město a změny v chování a charakterech jeho obyvatel.

Poslední díl pentalogie VYPRODÁNO detailně zobrazuje atmosféru posledního roku války. Autor pozoruje život okresního městečka a válčení na italské frontě. Oba obrazy spojuje tenká dějová linie - příchod Jaroslava Štědrého na dovolenou do okresního města. Něco se tam doopravdy změnilo:

*„Bývalo, že se úředníci vraceli ze svých kanceláří s unavenou lící a zmoženým výrazem, který naznačoval, že se zabývají tajemnou a velmi složitou prací. Prohýbali se v křídle, jako by klesali pod břemenem odpovědnosti. Manželky pak jim kladly na talíř výživná sousta a pod hlavu vyšívaný polštář. Úředníci byli uctívání a každý se jim kořil.“*

*Ve válce však ženy většinou zaujaly místa úředníků, a tím se vyhradilo, že jejich práce není ani složitá, ani tajemná, nýbrž jednotvárné popisování papíru. Odhalení úředníci pozbyli vrtošivé a zpupné tvářnosti. Promenády se smísily. A v jenom proudu se pohybovali úředníci mezi řemeslníky, studenty a dělníky s obličejem hladovým a šaty vyrudlými. Nedostatek a společná svízeľ zhnětla všechny obyvatele v jeden reptající a zlořečící zástup.“<sup>39</sup>*

Z celé této linie, včetně válečné pentalogie, se zčásti oddělují dvě autorovy knihy. Je to HOSTINEC U KAMENNÉHO STOLU (1941), a kniha BYLO NÁS PĚT, která se stala dětskou četbou. Obě díla Karel Poláček napsal už za okupace.

---

<sup>38</sup> Poláček, K.: Hrdinové táhnou do boje ISBN 80-901456-9-8, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994

<sup>39</sup> Poláček, K.: Vyprodáno ISBN 80-85844-05-2, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 1994, s. 57-58

Posledním, ale jedinečným výtvozem Poláčkova uměleckého talentu jsou příběhy školáka Petra Bajzy, jeho kamarádů, rodičů a dalších občanů maloměsta. Nacházíme tyto figurky v humorném příběhu o dětských rychnovských klucích BYLO NÁS PĚT. Tato kniha pro mládež i pro dospělé patří k nejcennějším sbírkám české humoristické literatury. Autor formou vypravování malého chlapce s laskavostí, šarmem, humorem, ale i satirou uvádí čtenáře do světa kluků, ve kterém se realita často prolíná s fantazií a kde hlavní roli hraje přátelství a upřímnost. Čistá dětská duše je tady v ostrém protikladu s neupřímností a pokrytectvím dospělých.

*... „Já se nýcko moc těším na zimu, ani se dočkat nemůžu, a každé ráno se dívám z okna, jestli už je zima bílá, ale ono pořád nic...Když přijdou lidi do krámu, tak říkají: „To máme počasí, co? pane Bajza,“ a tatínek praví: „Co mám dělat, když to nechce být lepší.“*

*...Je mně dlouhá chvíle, jelikož mám všechny knížky přečtené, a tak jsem se zkamarádil s Otakárkem Soumarem...Otakar pravil, že by chtěl se mnou chodit a že má všechny verneovky, a paní Soumarová se mne tázala, jestli chci být Otakárkovi přítelem. Odvětil jsem: „Beze všeho, mně je to fuk! a ona se smála...“<sup>40</sup>*

Karel Poláček ve svém díle dokonale zachytil nepřírozené a banální fráze. Učinil to prostřednictvím půvabného jazykového humoru vypravování školáka Pěti Bajzy.

*... „Pak byly ještě jinačí vozy, z kterých se ozývalo děsné řvaní, jelikož tam byla zavřená cizokrajná zvíř, a ty zapáchaly velice neobyčejně.“<sup>41</sup>*

Ve svém humoristickém románu Karel Poláček vzpomíná na své dětství v Rychnově nad Kněžnou. Vypravěč je zároveň hlavním hrdinou příběhu. Kniha sleduje jednotlivé příběhy a dobrodružství, které potkávají vypravěče a jeho kamarády.

Jak v HOSTINCI U KAMENNÉHO STOLU, tak i v BYLO NÁS PĚT, Poláček hledá spíše skutečný úsměv, radost a potěšení. Činí tak pravděpodobně s nadějí, že válka změní českého měšťáka a naučí ho myslet trochu jinak. Nejspíše ve chvílích pocitu osobního ohrožení, kdy dokázal odhadnout, že se plynové komoře nevyhne, chtěl vidět jen to dobré.

---

<sup>40</sup> Poláček, K.: Bylo nás pět, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Bylo-nas-pet.pdf>, s. 17

<sup>41</sup> Poláček, K.: Bylo nás pět, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Bylo-nas-pet.pdf>, s. 24

Pro mládež Karel Poláček napsal dětskou humoristickou prózu s názvem EDUDANT A FRANCIMOR (1933). Komika je dosažena spojením pohádkových motivů a nástrah všedního života. Poláčková kniha se opírá o falešný předpoklad existence kouzelnického povolání, pracujícího s nadpřirozenými silami. Pro toto stanovisko je typický hned začátek:

*„V temném a hlubokém lese stála chaloupka čistounká a úhledná. Kdo by náhodou zabloudil v tato místa, mohl by spatřit na dveřích nápis*

*Madame Istar Halabába*

*stát. koncesovaná kouzelnice*

*A pod tím drobnějším písmem:*

*Přírodní pohromy,*

*škody na dobytku a jiném majetku,*

*příčarování ženicha,*

*jakož i jiná kouzla i čáry kulantně vyřizují.*

*Těž do domu“.<sup>42</sup>*

EDUDANT a FRANCIMOR vyniká nejenom dobrodružným dějem, plným náhlých obrátů a humornými situacemi, ale i typickými postavami a neobvyklými zápletkami. Poláčkův jazykový žert, jeho směšná jména a zaklínadla jsou dětem blízká. V díle Karla Poláčka pro děti EDUDANT A FRANCIMOR je patrný konfrontační princip, vycházející pravděpodobně z důkladné znalosti dětské psychiky. Poláček reaguje na změněný svět a oživuje svět pohádky, posunuje ji k současnosti, narušuje žánrové jednoty a používá jiných, pro pohádku nestandardních postupů.

*„Všichni, kdo znali Poláčka osobně a vyprávěli mi o něm, byli fascinováni originalitou jeho osobnosti: i jako člověk - a to všichni vždycky zdůrazňovali - , i jako spisovatele. Všichni se shodovali v tom, že Poláček byl člověk skromný, až pokorný, bez špetky egocentrismu tak častého u literárních hvězd. V mnohém ohledu byl sice bohém a sám se pokládal za lenocha,*

---

<sup>42</sup> Poláček, K.: Edudant a Francimor ISBN 80-00-01180-8, Vydavatelství Albatros, Praha 2003, s. 7

*ale když usedl ke psaní, byla každá věta kus poctivé práce. Ostatně stačí podívat se na tu horu knih, která po něm zůstala, aby bylo jasné, že s tou leností nemohlo být tak zlé.“<sup>43</sup>*

V této kapitole jsem se pokusila stanovit celkovou hodnotu díla Karla Poláčka a jeho přínos pro českou literaturu. Cílem bylo udělat chronologický přehled vybraných děl, podložené citacemi z tvorby.

Karel Poláček měl možnost seznámit se s „malými lidmi“ ze soudního, novinářského a sportovního prostředí. Bezvýznamný měšťák v kavárně, v rodině, na hřišti, při hře karetních her nebo na ulici se staly hlavním námětem tvorby, dávající možnost plného vyniknutí talentu Karla Poláčka. Autor jako pozorovatel lidských osudů dokázal dokonalým způsobem popsat postavy a vykreslit realitu slovy.

Zlaté pero Karla Poláčka často satirický směřuje proti novinářské frázi, autor je zcela odsuzuje a zesměšňuje.

Hlavním cílem bylo podrobně nahlédnout do tvorby Karla Poláčka k lepšímu porozumění obrazu „malého českého člověka“ v jeho uzavřeném světě.

---

<sup>43</sup> Fishl, V.: Povídaní o Edudantovi a Francimorovi, ale hlavně o Karlu Poláčkovi, ISBN 80-00-01180-8, Vydavatelství Albatros, Praha 2003, s. 149

## Nadčasové a nestárnoucí dílo Karla Poláčka

Dílo Karla Poláčka má nadčasovou platnost. I dnes se setkáváme s despotickými Wagenknechty, žádostivými maštalíři, s mladými lidmi žijícími v prázdnotě, bez určitých cílů stejně jako figurky z cyklu o OKRESNÍM MĚSTĚ.

Ve svém pětidílném cyklu Karel Poláček poskytuje obraz maloměšťáka, jeho duševní ztuhlost, nechápavost v daných formách života a rozčlenění světa. Tento hrdina nerad mění svou každodenní rutinu, jeho způsob života neporuší ani dějinné otřesy.

*„Nadčasovou platnost má dozajista Poláčkovou soustředění na mikrokosmos takzvaného malého člověka, na odhalování jeho sebeklamných sugescí. Do všudypřítomného humoru, svým původem jazykově kritického, prozařuje všemi vrstvami jeho díla.“<sup>44</sup>*

Pomocí literárních a historických záznamů máme možnost podívat se na skutečnost tehdejšího maloměsta. Židovské obyvatelstvo českých městeček, jako bylo Poláčkovu „okresní město“, po druhé světové válce téměř zcela vymizelo. Poláčkovu svědectví je jedním z posledních svědectví o maloměstských židovských menšinách.

Autorovy žánrové figurky živnostníků, jak je známe z jeho románů, nejspíš dodnes dožívají pod lipami na lavičkách v Rychnově nad Kněžnou. Karel Poláček předchází svou dobu a předvídá vlastnosti dokonce literatury poválečné.

*„Poláčkovu dílo má mimořádné kvality. Svůj prozaický postoj Poláček charakterizoval jako zájem o stavovství, o psychologii davu a stavu, o postižení spíše kolektivu nežli jednotlivých lidských osudů a svou metodu formuloval následovně: „...vzít si zárodek faktu, charakteristický znak, který, když je dobře domyšlen, musí dát obraz života a souvislosti v životě.“ Tyto zásady pojetí práce se u něj nicméně originálně realizují v jazykovém materiálu. Poláček je pro mě především kritikem řeči, oživovatelem slova. Což je zápas, který má význam morálně hygienický, „neboť zvětšení jazyka jest v přímé souvislosti s úpadkem evropské vzdělanosti.“<sup>45</sup>*

---

<sup>44</sup> **A2 kulturní čtrnáctideník.** Antonín Brousek, Ve světě nad časem, č. 51/06- vánoční vydání, ISSN 1803-66-35 <http://www.advojka.cz/archiv/2006/51/ve-svete-a-nad-casem>

<sup>45</sup> **A2 kulturní čtrnáctideník.** Milena Masáková, Ve světě nad časem, č. 51/06- vánoční vydání, ISSN 1803-66-35 <http://www.advojka.cz/archiv/2006/51/ve-svete-a-nad-casem>

Dílo Karla Poláčka nám představuje všední život a chování maloměšťáků na začátku 20. století. Autorovo dílo má nadčasovou platnost, i dnes se setkáváme s hrdiny z jeho děl. Tvorba Karla Poláčka má stále aktuální podtext, varující před úpadkem společnosti. Karel Poláček nestárne a jeho čtenářů do dnes neubývá. Autorův osobitý humor navždy zůstane v srdcích jeho čtenářů.

## Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo podrobně analyzovat dílo Karla Poláčka a blíže se seznámit s jeho osobností v kontextu doby. Hlavním úkolem bylo pojednat o tématu „malého člověka“ jako člověka bodrého, laskavého, přitom nepřiliš inteligentního a bojovného. Karel Poláček věnoval pozornost obyčejným věcem života, a to zejména v každodennosti *obyčejného člověka*.

V první části této práce věnuji pozornost životní cestě autora a jeho zkušenosti z různých zaměstnání, které mimo jiné ovlivnily jeho tvorbu. V jeho díle nacházíme rysy určitých profesí nebo zájmových skupin v souladu s Poláčkovou snahou zachytit všední život.

V další části mé práce pojednávám o typu „malých hrdinů“ v dílech současníků Karla Poláčka. Během srovnání děl autorů, užívajících tematikou maloměsta jsem našla nejen rysy společné, ale i odlišné. Základním spojujícím faktorem je zobrazení monotónnosti života maloměstské společnosti. Za společný rys lze také označit i autobiografičnost v zobrazení maloměsta. Odlišnost je patrná v tom, jak byl z různých pohledů viděn „malý český člověk“. Na jednu stranu je vnímán jako prostý, obyčejný člověk, na druhou stranu naopak jako člověk omezený bez osobnosti, zabývající se pouze o materiální stránku bytí, jehož hlavním cílem je získání majetku.

Dále jsem se pokusila začlenit dílo Karla Poláčka a jeho humor do české humoristické literatury. Došla jsem k závěru, že Poláčkův humor nebyl jenom pro zábavu, ale autor používal též ironie a sarkasmu, aby se vysmál nadutosti a vlastní důležitosti. Ve svých dílech Poláček nostalgicky a s melancholickým steskem po starých časech dosahuje do grotesky a černého humoru.

Dalším cílem této bakalářské práce bylo chronologicky analyzovat Poláčkova díla v rámci humoristického literárního žánru, do kterého se autor vepsal zobrazováním tragikomedie maloměstského života. Tvorba Karla Poláčka byla charakterizována ještě jako literatura satirická, zabývající se degradovanou lidskou společností, kde je všední neboli „malý člověk“ obklopen banálním životem davu.

Ve svých prózách Karel Poláček nahlíží do světa různých skupin lidí, drobných podnikatelů, živnostníků a úředníků. Poláček je dokázal pronikavě pozorovat, zpřítomnit jejich chování, zvyky a způsob mluvy. Neúnavně pracovitý a velice plodný spisovatel vytvořil

nadčasové dílo, které se těší zájmu a obdivu českého čtenáře dodnes.

## **SEZNAM LITERATURY**

### Primární:

Hájková, A.: Knížka o Karlu Poláčkovi; (Josef Škvorecký: Relativnost světovosti; K oslavám 75. Výročí narození Karla Poláčka, 1970) ISBN 80-200-0739-3, Academia Praha 1999

Kocourek, V.: Karel Poláček, proměny a hodnoty, Plamen 1967 č. 9

Lidové noviny a K. Poláček ISBN 80-85834-55-3, Nakladatelství Albert v Boskovicích Rychnov nad Kněžnou, 1998 (Brabec, J.: Lidové noviny za války a okupace)

Poláček, K.: Bez místa ISBN 80-85844-09-5, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1995

Poláček, K.: Bylo nás pět, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Bylo-nas-pet.pdf>

Poláček, K.: Dům na předměstí ISBN 80-85844-01-X, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994

Poláček, K.: Edudant a Francimor ISBN 80-00-01180-8, Nakladatelství Albatros, Praha 2003

Poláček, K.: Hedvika a Ludvík ISBN 80-85844-26-5, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1997

Poláček, K.: Hlavní přelíčení [kejl2.upol.cz/jakubicek/polacek.doc](http://kejl2.upol.cz/jakubicek/polacek.doc)

Poláček, K.: Hráči, [http://83.167.247.117/cgi/ohlasy.cgi?H=1\\_39&K=1](http://83.167.247.117/cgi/ohlasy.cgi?H=1_39&K=1)

Poláček, K.: Hrdinové táhnou do boje ISBN 80-901456-9-8, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994

Poláček, K.: Knihy fejetonů, ISBN 80-85844-91-5, Vydavatelství Franze Kafky, Praha 2009

Poláček, K.: Lehká dívka a reportér ISBN 80-85844-04-4, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994

Poláček, K.: Michelup a motocykl, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Michelup-a-Motocykl.pdf>

Poláček, K.: Muži v offsidu, <http://www.sesity.net/elektronicka-knihovna/Muzi-v-offsidu.pdf>

Poláček, K.: Okresní město ISBN 80-901456-8-X, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994

Poláček, K.: Příbuzní; Povídky izraelského vyznání ISBN 80-85844-09-5, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1995

Poláček, K.: Vše pro firmu ISBN 80-85844-58-3, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999

Poláček, K.: Vyprodáno ISBN 80-85844-05-2, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994

Poláček, K.: Židovské anekdoty ISBN 80-85844-58-3, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999

Poláček, K.: Žurnalistický slovník ISBN 80-85844-35-4, Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1998

Slabý, Z.: Povídání o Edudantovi a Francimorovi, ale hlavně o Karlu Poláčkovi, ISBN 80-00-01180-8, Vydavatelství Albatros, Praha 2003

Svobodová, H.: Karel Poláček nezemřel ISBN 80-85834-72-3, Nakladatelství Albert v Boskovicích, Rychnov nad Kněžnou 2000

## Sekundární:

A2 kulturní čtrnáctideník. Ve světě nad časem, č. 51/06- vánoční vydání, ISSN 1803-66-35, <http://www.advojka.cz/archiv/2006/51/ve-svete-a-nad-casem>

Borecký, V.: Teorie komiky, ISBN 80-86202-65-8, Nakladatelství Hynek, Praha 2000

Buriánek, F.: Karel Čapek, Československý spisovatel, Praha 1988

Čapek, K.: Obyčejný život, [http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/54/obycejny\\_zivot.pdf](http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/54/obycejny_zivot.pdf)

Gilk, E.: Poetiky a kontexty prózy Karla Poláčka. Devatero studií o Poláčkově díle a ještě jedna o jeho životě jako přívažek, ISBN 80-7326-069-7, Boskovice 2005

Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století; Sborník příspěvků ze symposia; ISBN 80-85834-72-3 , 1. vydání Boskovice, Albert květen 2004

Kuklík, J., Hasil, J.: Výbor z textů k dějinám českého myšlení ISBN 80-246-0042-0, Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, Praha 2000

Lukavec, J.: Význam díla G. K. Chestertona pro myšlení Ferdinanda Peroutky, [http://dlib.lib.cas.cz/5599/1/lukavec6\\_2005.pdf](http://dlib.lib.cas.cz/5599/1/lukavec6_2005.pdf)

Poláček, K.: O humoru v životě a umění, Československý spisovatel, Praha 1961

Pytlík, R.: Malá encyklopedie českého humoru, ČS, Praha 1982

Pytlík, R.: Pomocná škola humoru, ISBN 80-86346-12-9, Emporius 2005

Pytlík, R.: Fenomenologie humoru, ISBN 80-86346-04-8, Emporius 2000

Šalda, F. X.: Dvanáct nových českých románů. Šaldův zápisník IX, 1936-1937, ISBN 80-202-0555-1, Český spisovatel 1995

Trost, P.: Poláčkův román maloměstský, SaS III, Praha 1937, s. 166-172

Trost, P.: Poslední próza Karla Poláčka, SaS X, Praha 1948, s. 107-110

Voisine - Jechova, H.: Dějiny české literatury, ISBN 80-7319-031-1, 1. vydání H+H Vyšehradská, 2005